

Kontakt dětí v pěstounské péči s biologickými rodiči pohledem pracovníků doprovázejících organizací

Erika Steinerová

Bakalářská práce
2023

Univerzita Tomáše Bati
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Erika Steinerová
Osobní číslo: H20418
Studijní program: B0111A190011 Sociální pedagogika
Forma studia: Prezenční
Téma práce: Kontakt dětí v pěstounské péči s biologickými rodiči pohledem pracovníků doprovázejících organizací

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti pěstounské péče, doprovázejících organizací a kontaktu dětí s biologickými rodiči.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaného rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

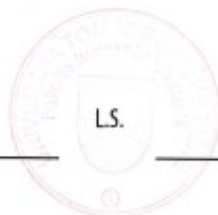
Seznam doporučené literatury:

- BECHYŇOVÁ, Věra, 2012. Případová konference: praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou. Praha: Portál. ISBN 9788026201816.
- BECHYŇOVÁ, Věra, 2008. Sanace rodiny: sociální práce s dysfunkčními rodinami. Praha: Portál. ISBN 9788073673925.
- NOVÁK, Zbyněk, 2008. Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. Grada. ISBN 978-80-247-1788-3.
- PAZLAROVÁ, Hana, 2016. Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profesie. Praha: Portál. ISBN 97880262110207.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, 2007. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Radana Krutilová Nováková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **20. ledna 2023**
Termín odevzdání bakalářské práce: **28. dubna 2023**

Mgr. Libor Marek, Ph.D./
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 20. ledna 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá kontaktem mezi dětmi v pěstounské péči a jejich biologickými rodiči. Cílem práce je analyzovat a zhodnotit, jak nahlíží klíčoví pracovníci na problematiku kontaktu mezi dětmi, které jsou v pěstounské péči, a jejich biologickými rodiči. Podle novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí by měli pěstouni s dětmi vést rozhovor o biologických rodičích. Podle § 967 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, mají pěstouni za úkol udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a blízkými osobami. Zachování vazeb dítěte s blízkými osobami je zajišťováno mimo jiné právem rodiče se s dítětem osobně a pravidelně stýkat a povinností pěstouna tento styk umožnit. Pro práci byl zvolen kvalitativní výzkum, který byl realizován se šesti klíčovými pracovníci z doprovázejících organizací pro pěstounské rodiny.

Klíčová slova: pěstounská péče, sociální pracovník, klíčový pracovník, pěstoun, kontakt dítěte a rodiče, rodina, doprovázející organizace

ABSTRACT

This Bachelor Thesis deals with the contact between children in foster care and their biological parents. The aim of the Thesis is to analyse and evaluate how key workers view the issue of contact between children in foster care and their biological parents. According to the amendment of the Law on Social and Legal Protection of Children, foster carers should have a conversation with children concerning biological parents. According to Article 967 of Act No. 89/2012 Coll., the Civil Code, foster parents have the task to maintain, develop and deepen a child's belonging with his/her parents, other relatives and close persons. The maintenance of a child's ties with close persons is ensured, among others, by the right of a parent to have personal and regular contact with their child and the obligation of a foster parent to facilitate such contact. Qualitative research was chosen for this thesis, which was carried out with six key workers from accompanying organisations for foster families.

Keywords: foster care, social worker, key worker, foster parent, child-parent contact, family, accompanying organization

Velmi děkuji Mgr. Radaně Kroutilové Novákové, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, a za ochotu a odbornou pomoc. Ráda bych také poděkovala všem respondentkám, za jejich spolupráci a čas při realizaci výzkumu. Velké díky také patří mojí rodině za podporu během celého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE	12
1.1 FORMY PĚSTOUNSKÉ PÉČE.....	14
1.1.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu.....	15
1.1.2 Příbuzenská pěstounská péče	15
1.1.3 Dlouhodobá pěstounská péče	16
1.2 PRÁCE S RODINOU	16
1.2.1 Práce s rodinou před odchodem dítěte	17
1.2.2 Podpora rodiny po odchodu dítěte	18
1.2.3 Příchod dítěte do rodiny	18
2 DOPROVÁZEJÍCÍ ORGANIZACE	21
2.1 VZDĚLÁVÁNÍ PĚSTOUNŮ	22
2.2 SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK	23
2.3 KLÍČOVÝ PRACOVNÍK.....	24
2.3.1 Emoční inteligence klíčového pracovníka	27
2.4 SUPERVIZE JAKO NÁSTROJ PODPORY	28
3 KONTAKT DÍTĚTE V PĚSTOUNSKÉ PÉČI S RODINOU	30
3.1 TYPY KONTAKTU.....	34
3.1.1 Písemný, internetový nebo telefonický kontakt mezi rodičem a pěstounem	35
3.1.2 Jednorázové osobní setkání rodiče a dítěte	36
3.1.3 Pravidelný organizovaný kontakt mezi dítětem a biologickou rodinou.....	36
3.1.4 Sdílená péče	37
3.1.5 Kontakt s dalšími příbuznými	37
3.2 PŘÍPRAVA NA KONTAKT	38
3.2.1 Případová konference.....	40
II PRAKTICKÁ ČÁST	43
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	44
4.1 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	44
4.2 VYMEZENÍ VÝZKUMNÝCH CÍLŮ	44
4.3 VYMEZENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK.....	45
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	45
4.5 REALIZACE VÝZKUMU	46
5 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	48
5.1 KATEGORIE Č. 1 – KDY, KDE, JAK?.....	49
5.2 KATEGORIE Č. 2 – NIC SE NESMÍ PODCENIT	50

5.3	KATEGORIE Č. 3 – KAŽDÝ TO MÁ JINAK	51
5.4	KATEGORIE Č. 4 – JE TO SLOŽITÉ.....	52
5.5	KATEGORIE Č. 5 – VYPILUJME TO!	54
5.6	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	56
	ZÁVĚR	58
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	60
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	64
	SEZNAM TABULEK.....	65
	SEZNAM PŘÍLOH.....	66

ÚVOD

Tématem této bakalářské práce je kontakt dětí v pěstounské péči s jejich biologickými rodiči. Na tuto problematiku jsme se zeptali klíčových pracovníků ve dvou doprovázejících organizacích pro pěstounské rodiny. Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. Teoretická část je rozdělena do tří kapitol. Cílem teoretické části je seznámit čtenáře s problematikou pěstounské péče, především s kontaktem mezi dětmi v pěstounské péči a jejich biologickými rodiči. V jednotlivých kapitolách se věnujeme pěstounské péči obecně, představíme si její typy, proč se děti do pěstounské péče dostávají a vymezíme si legislativu, která se týká pěstounské péče, představíme rodinu, jak rodinu definují různí autoři, a jak může rodina negativně ovlivňovat dítě, dále si uvedeme doprovázející organizace pro pěstounské rodiny a definujeme si sociálního a klíčového pracovníka, jejich kompetence a představíme si, proč je pro tyto pracovníky důležitá supervize a nakonec se věnujeme již samotnému kontaktu mezi biologickým rodičem a dítětem v pěstounské péči, jaké typy kontaktu máme, jak probíhá příprava na kontakt, a jak je pro kontakt nezbytný klíčový pracovník.

Praktická část je zaměřena na výzkum a je rozdělena do tří kapitol. Budeme se věnovat metodologii výzkumu, kde jsme stanovili výzkumný problém, výzkumné otázky, cíle a definovali jsme výzkumný soubor. Pro zpracování této bakalářské práce byla použita odborná literatura k tématům pěstounské péče, sociálně-právní ochrany dětí a ohroženým dětem a příslušná legislativa. Toto téma jsem si vybrala především proto, že mě tematika pěstounské péče velmi zaujala, baví mě a mám k ní poměrně blízko. Byla jsem také na praxi v doprovázející organizaci a několik let se zúčastňuji vzdělávání pěstounů. V pěstounské péči vidím smysl, protože si myslím, že každé dítě má mít milující rodinu i když není biologická. Pěstounská péče je v posledních letech velmi diskutované téma. Být pěstounem musí být opravdu náročné, ale i tak musí být situace náročná pro dítě i biologické rodiče. Proto jsem se rozhodla zaměřit právě na kontakt mezi biologickými rodiči a dětmi.

„Šťastný je ten, kdo našel štěstí v rodině.“

Lev Nikolajevič Tolstoj

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE

V první kapitole bakalářské práce se zaměříme na pěstounskou péči. Vymezíme si pěstounskou péči na přechodnou dobu, dlouhodobou pěstounskou péči a příbuzenskou pěstounskou péči. Dále se budeme věnovat příchodu dítěte do pěstounské rodiny a také odchodu z pěstounské rodiny. Pěstounská péče se řídí zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a zákonem č. 89/2012 Sb., občanským zákoníkem. Náhradní rodinná péče (NRP) je poskytována dětem bez rodiny nebo dětem, které nemohou vyrůstat a být z různých důvodů vychovávány ve své vlastní rodině. Dává dětem možnost být v přirozeném rodinném prostředí, které má pozitivní vliv na jejich psychomotorický a psychický vývoj (Zákon č. 89/2012 Sb., vzpp).

Pěstounská péče je na rozdíl od osvojení chápána jako dočasná, trvání pěstounské péče se odvíjí od situace v biologické rodině dítěte. Podle § 959 občanského zákoníku, soud může rozhodnout o pěstounské péči na dobu, po kterou je nějaká překážka, která brání rodičům, aby pečovali o své dítě. Rodič může soud požádat o opětovné svěřeni dítěte do své péče. Každá pěstounská péče je přechodná, nejen ta, která to má ve svém názvu. Z tohoto důvodu mají pěstouni za povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat kontakt mezi dítětem a jeho rodičem a také mezi jinými rodinnými příslušníky, dle § 967 občanského zákoníku. Zachování vazeb mezi dítětem a rodičem je zajišťováno mj. právem rodiče se s dítětem osobně a pravidelně stýkat a povinností pěstouna je mu tento styk umožnit. Pěstoun dítě zastupuje pouze v běžných záležitostech, o důležitých věcech, jako jsou třeba lékařské zákroky nebo volba vzdělání, rozhoduje rodič. Zásadní záležitostí v životě dítěte jsou vztahy, které se vytváří i mezi dítětem a pěstounem (Nadační fond J&T, 2014). Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a jedině soud může také rozhodnout o zrušení pěstounské péče (Zákon č. 89/2012 Sb., vzpp). „Dítě přijímá za matku tu osobu, která se k němu mateřsky chová. Adoptivní rodiče, pěstouni či jiní vychovatelé dítěte v náhradní rodinné péči jsou psychologicky pravými rodiči, jestliže dítě skutečně za své přijímají a rodičovsky se k němu chovají“ (Matějček, 1992).

Rodina

Nezanedbatelnou součástí u tématu PP je nezbytně také rodina dítěte. Rodina je instituce, kterou formuje civilizace, kultura i společnost. Tradiční výrok o tom, že rodina je základ společnosti, má v každé společnosti jiný význam. Rodina je však ve všech společnostech hlavním činitelem socializace. Naše civilizace během posledních pár let postavila jedince

nad rodinu. V dnešní době můžeme rodinu označit jako „skořápkovou“ (Giddens), „rizikovou“ (Beck) a „nestabilní a křehkou“ (de Singly) instituci. Lidé mají stále potřebu potvrzovat si svou totožnost (Matoušek, Pazlarová, 2014). Mít vlastní rodinu přijde většině lidí jako samozřejmost, ale ne vždy tomu tak je. Je spousta dětí, které nemohou z mnoha důvodů vyrůstat ve své rodině. Někteří rodiče se o své děti postarat nemohou, někteří jsou nemocní nebo zemřeli, nebo zkrátka nedokážou dítěti vytvořit vhodné podmínky pro vývoj. Jsou i případy, kdy je chování rodiče až za hranou zákona. Takové děti potřebují podporu a mít rodinu, kde se budou cítit bezpečně, i když je to rodina náhradní (Amalthea, 2012). Rodičovské pouto je často významnější než partnerství. Biologické rodičovství nelze zrušit, je definitivní, na rozdíl od pouta partnerského. Je ale možno rodičovská práva předat jiné osobě, například adoptí. Rodičovská práva jsou částečně limitována i pokud je dítě v ústavní péči. Od 60. let 20. století vymezuje odborná literatura negativní účinky ústavní péče na dítě názvem psychická deprivace (Langmeier, Matějček, 1974). Děti vychovávané v ústavech mají horší sociální fungování než děti, které vyrůstají v rodině. Více než polovina dětí, které opustí ústavní zařízení, jako třeba dětský domov, spáchá nějaký trestný čin. Výzkumy ukázaly, že dětem, které vyrůstají v deprivacním prostředí, ať už je to ústavní zařízení nebo dysfunkční rodina, mozek funguje jinak než dětem vyrůstajícím ve funkčních rodinách. (Ziegler, 2002). Děti, které vyrůstají v ústavních zařízeních se neumí vcítovat do druhých lidí, špatně se orientují v interpersonálních vztazích, konflikty řeší agresivitou, mají nízké sebevědomí a špatně se orientují v morálních normách. Tyto děti pak často páchají kriminální činnost, jsou závislé na návykových látkách, dosahují nižšího stupně vzdělání, nedaří se jim založit vlastní rodinu a mají celkově nižší kvalitu života (Matoušek, Pazlarová, 2014). „Již tři měsíce strávené v ústavním prostředí představují pro malé dítě trauma s dlouhodobými následky“ (Mulheir, Browne, 2007). Mnoho problémová rodina je rodina, se kterou pracují profesionálové v různých pomáhajících profesích. Taková rodina má problémy v různých sférách, jako jsou například bydlení, finance, problémy se zákonem, špatné partnerské vztahy, problémy s výchovou dětí, závislosti apod. Děti, které nemají příznivé podmínky pro vývoj můžeme považovat za ohrožené, protože je velmi pravděpodobné, že tím bude ovlivněno i v dospělosti jejich sociální fungování, tzn. bude u nich časté sociální selhání. Zanedbávání významných potřeb dítěte nebo ubližování mu jsou dva základní druhy nepříznivého vlivu na dítě. U takto traumatizovaných dětí se rozvíjí syndrom CAN. Deprivacní syndrom popisuje, že dítěti nebyly naplněny základní potřeby (Matoušek, Pazlarová, 2014). Syndrom CAN je jedním z nejzávažnějších příčin odebrání dítěte z rodiny. Syndrom CAN, z anglického Child Abuse and Neglect, syndrom

týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Syndrom je znám více než 60 let (Pemová, Ptáček, 2012). „Dobré rodičovství má být milující, pečující, bezpečné, stálé, ochraňující a podpůrné. Je úhelným kamenem zdravého vývoje dítěte“ (Pughe, Philpot, 2007). Biologická rodina znamená, že alespoň jeden z rodičů je biologickým rodičem dítěte. Psychologické rodičovství znamená, že rodič je biologickým rodičem dítěte, nebo vzniká, když nepříbuzný člověk pečuje o dítě. Biologická příbuznost mezi pečujícím rodičem a dítětem je výhodou, protože se oba lépe angažují ve vzájemném vztahu a zároveň se zde projevuje tzv. protektivní faktor, který chrání dítě před špatným chováním dospělého (Zrzavý, 2004). Pokud rodič svým chováním nebere ohledy na potřeby svého dítěte, může u něj vyvolat rozladění, které může jeho stav vést k hyperaktivaci nebo k útlumu (Matoušek, Pazlarová, 2014). Dítě, které si prošlo deprivacním traumatem si nese následky i do dalších prostředí a mají negativní pohled na jiné lidi i na sebe. Kritickým obdobím pro vývoj mozku a formování vnitřního modelu do období tří let věku. Mezinárodní klasifikace nemocí vymezuje reaktivní poruchu vazby (Reactive attachment disorder), jako nepřiměřené sociální chování dítěte, které vzniklo ještě před pátým rokem života dítěte v důsledku nejisté vazby na pečující osobu. Dítě, které se dostane do nové rodiny, začne v ní organizovat svým chováním předešlé nepříznivé výchovné prostředí. To je častý důvod, proč selže pěstounská péče. Pěstouni se těžce vyrovnávají s toxickým vlivem traumatizovaných dětí (Matoušek, Pazlarová, 2014).

1.1 Formy pěstounské péče

Pěstounskou péči dělíme podle původních vazeb a vztahů pečující osobě k dítěti na **zprostředkovanou** a **nezprostředkovanou** pěstounskou péči. U zprostředkované pěstounské péče je dítěti vybrána vhodná pečující osoba tzv. zprostředkováním, které provádí krajský úřad. O svěřeni dítěte do péče pečující osoby rozhoduje soud. V případě nezprostředkované pěstounské péče si dítě do péče přebírá příbuzná osoba nebo osoba, která je dítěti blízká. O její vhodnosti rozhoduje opět soud. Na oba tyto typy PP je nahlíženo stejně. Pěstouni mají stejná práva i povinnosti. Rozdílem je státní finanční podpora. U zprostředkované PP mají pěstouni nárok na dávku zvanou **odměna pěstouna**. U nezprostředkované PP mají pěstouni nárok na **příspěvek při pěstounské péči** (MPSV, 2023).

1.1.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu (PPPD) je specifická forma pěstounské péče určená pro děti, jejichž rodina není dočasně schopná o ně pečovat, ale je pravděpodobné, že se její poměry upraví a rodina převezme dítě do péče, například pokud jsou rodiče ve výkonu trestu odnětí svobody, léčí se ze závislosti nebo jsou dlouhodobě hospitalizováni apod (Lexová, Pazlarová, Štokrová a Matoušek, 2013). Tato forma pěstounské péče se poprvé objevila v novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí v roce 2006. PPPD může trvat nejdéle po dobu 1 roku (Sobotková a Očenášková, 2013). PPPD je zprostředkovanou formou PP. Specifickou formou pěstounské péče na přechodnou dobu je péče o novorozence a kojence od narození do doby jejich osvojení. Tato forma péče má eliminovat rané trauma z pobytu v ústavním zařízení v prvních měsících života dítěte. Novela zákona č. 359/1999 Sb., říká, že dítě v PPPD může zůstat nejdéle po dobu jednoho roku. V průběhu tohoto období by mělo být intenzivně řešeno trvalé umístění dítěte zpět do rodiny nebo do dlouhodobé pěstounské péče. PPPD vyžaduje od pěstounů vysoce profesionální přístup a značnou míru informovanosti o situaci a možných obtížích dětí, které k nim přicházejí. Procesy, které v běžné pěstounské péči probíhají roky, jsou v PPPD zhuštěny do týdnů či měsíců. U PPPD je potřeba být velmi citlivý vůči verbálním i neverbálním projevům dítěte. Raná pěstounská péče na přechodnou dobu pro kojence má vzhledem k věku svá specifika. Adaptace dítěte na pěstouny bývá rychlá a připoutání bývá bez obtíží. Vzhledem k náročnosti PPPD je nezbytný důkladný výběr, příprava a průběžná podpora pěstounů ze strany sociálních pracovníků i dalších odborníků. U PPPD je potřeba se pečlivě věnovat motivaci žadatelů, jejich zkušenostem a osobnostní výbavě. Důležitým faktorem je také spolupráce (Lexová, Pazlarová, Štokrová a Matoušek, 2013).

1.1.2 Příbuzenská pěstounská péče

Svěření dítěte do pěstounské péče příbuzné osoby je velmi časté. Nejčastěji jsou příbuznými prarodiče, tety a strýcové. Příbuzní pěstouni se musí často rozhodnout rychle a pod tlakem, zdali dítě přijmou či ne (Moldrzyk, 2023). Pokud je dítě u příbuzné osoby, má to mnoho výhod. Ze sociobiologického hlediska je přirozenější pečovat o osobu geneticky blízkou. Příbuzný se s dítětem zpravidla zná a má s ním již vybudovaný nějaký vztah. Také je jednodušší se sžít s novou rodinou. Dítě často prostředí, do kterého přichází zná. Příbuzenská pěstounská péče se řadí do nezprostředkované PP. Příbuzenská pěstounská péče má i svá rizika. Například pokud je dítě svěřeno do péče prarodičům může docházet k nevědomému opakování nevhodných výchovných metod, které aplikovali na svých

dětech. Také u starších prarodičů je s rostoucím věkem čím dál složitější pečovat o dítě. Někteří příbuzní berou péči o dítě jako povinnost, ne jako svobodnou volbu a dítě poté vnímají spíše jako zátěž, což vede ke špatné péči a vzájemnému vztahu. Příbuzní také často odmítají pomoc odborníků, jejich pomoc považují spíše jako vměšování se do jejich rodinných záležitostí a v případě potíží, se je snaží řešit sami. Vzhledem k příbuzenskému vztahu předpokládají, že budou fungovat rodinou osvědčené výchovné postupy, neuvědomují si však, že dítě může mít za sebou traumatický zážitek ztráty vlastního rodiče a vyžaduje tak specifický přístup. Velmi negativním faktorem může být, pokud do příbuzenské pěstounské péče začne zasahovat biologický rodič. Rodiče nemají vůči příbuzným respekt a nežádoucně zasahují do výchovy. Staví tak do nepříjemné role, jak pěstouny, taky i dítě. Dítě je vystaveno dilematu, ke komu se přiklonit a vzniká tzv. **konflikt dvojí loajality** (Lexová, Pazlarová, Štokrová a Matoušek, 2013).

1.1.3 Dlouhodobá pěstounská péče

Dlouhodobá pěstounská péče je tradiční a nejrozšířenější forma PP. Tuto formu upravuje zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník. Od osvojení se liší tím, že dítě je pěstounům svěřeno na výchovu po určitou dobu, kdy se rodič o dítě nedokáže starat (Nadace J&T). Dlouhodobá pěstounská péče vzniká i zaniká rozhodnutím soudu (ČR, 2012). Děti, které jsou umístěny v dlouhodobé pěstounské péči v rodině vyrůstají několik let, mnohdy až do dospělosti. Tato forma PP oficiálně zaniká zletilostí. Nicméně děti, které dlouhodobě vyrůstaly v této rodině s ní zůstávají nadále alespoň v kontaktu i po skončení PP (Sobotková, Očenášková, 2014). V případě dlouhodobé PP pěstouni přijímají roli rodiče a děti je tak i oslovují. Protože tyto pěstouni prožívají s dětmi kus života vzniká u nich větší trpělivost, empatie a naslouchání. V tomto případě je vhodné tyto vlastnosti udržovat a podporovat, například vzděláváním pěstounů (Zezulová, Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče, 2015).

1.2 Práce s rodinou

V případě pěstounské péče je vhodné také pracovat s rodinou nejen během průběhu pěstounské péče ale i před příchodem, i po odchodu dítěte. Většina rodin si v náročných situacích nedokáže sama pomoci i když cítí, že pomoc potřebuje. Cílem práce s rodinou je snaha o zajištění podpory a pomoci s řešením problémů. Dílčími cíli jsou například předcházet sociálnímu vyloučení rodiny, podpora duševního zdraví členů rodiny

a psychickou stabilitu, prevenci rozpadu rodiny, řešení konfliktů, obnovit soběstačnost rodiny a pomoci rodičům při výchově a péči o děti (MPSV, 2009).

1.2.1 Práce s rodinou před odchodem dítěte

Odchod dítěte do náhradní rodinné péče je pro každého rodiče velmi stresující událostí bez ohledu na to, jak je schopen o dítě pečovat. Podpora rodiny sociálním pracovníkem je v době odchodu dítěte nezbytná, zejména jako prevence k následnému zhoršování situace dítěte i rodiny. To, jak probíhá odchod dítěte do náhradní rodinné péče ovlivňuje následnou kvalitu další spolupráce sociálních pracovníků a rodiny. V této době je často sociální pracovník, který je v kontaktu s rodinou, vnímán jako někdo, kdo rodinu poškozuje. Sociální pracovník musí s rodiči pracovat na přijetí odchodu dítěte do náhradní rodinné péče, jako na řešení rodinné situace. Důležité je, aby rodiče sami došli k názoru, že není jiné možné řešení jejich situace. Poté by měl sociální pracovník vyjádřit svůj názor, že odchod dítěte je tou nejlepší možností. Sociální pracovník by měl ujistit rodiče, že se může jednat pouze o dočasné řešení. Také by měl pomoci rodičům pochopit důvody, proč jim bylo dítě odebráno. Proces adaptace na takovou událost bývá dlouhý. Sociální pracovník by měl být užitečný podpůrce rodiny, pokud s ní dokáže v této nelehké době komunikovat, udržovat naději na další možná budoucí řešení a podporovat možnosti další spolupráce. Komunikovat jasně, otevřeně a srozumitelně by měl také s dítětem, které z rodiny odchází. I dítě by mělo mít možnost mít svůj názor na důvod odchodu z rodiny. Mělo by být informováno o tom, co přesně bude po odchodu z rodiny následovat, kam půjde, kdo se o něj bude starat atd. S dítětem by se nemělo hovořit typem, budeš tam jen pár dní, jdeš jenom na návštěvu apod. Tím by se mohla značně nabourat jeho důvěra. Pro dítě je odchod z rodiny vždy traumatickým zážitkem, ač byla péče o něj v biologické rodině jakákoli. Toho si musí být vědom, jak sociální pracovník, tak i pěstoun. Kvalitní přípravou a klidným průběhem lze trauma z odchodu zmírnit. Odchod by měl proběhnout se vzájemnou spoluprací. Rodiče mohou pomoci dítě sbalit a doprovodit jej k novým pěstounům, kde si mohou společně prohlédnout nové bydlení. Rodičům by také měly být poskytnuty informace o možnostech dítě navštěvovat (Matoušek, Pazlarová, 2014). Děti přicházející do pěstounské péče si s sebou často přinášejí depresi, úzkosti, stud, hněv, strach, mají poruchy s utvářením vazeb či vzpomínky na minulost a posttraumatický syndrom (Purvis, Cross, Sunhine, 2013).

1.2.2 Podpora rodiny po odchodu dítěte

„Po překonání prvního šoku z odchodu dítěte je nejvhodnější doma začít s rodinou pracovat na možném návratu dítěte“ (Bechyňová, Konvičková, 2011). Naprosté většině rodin dítě chybí, a to je motivuje ke změně. Sociální pracovník by měl rodiče stále uklidňovat, že se může jednat o dočasnou záležitost, jejíž délka záleží na aktivitě a spolupráci rodiny. Rodina by měla mít jasno v tom, co je třeba změnit, aby se jim mohlo dítě vrátit. Bohužel, rodina si po čase zvykne, že je bez dítěte a začne jí klesat motivace něco změnit. Ve většině případů je dobré podporovat pravidelný kontakt a udržovat citové vazby mezi dítětem a rodinou. Kontakt pomáhá dítěti překonat trauma vzniklé odloučením. Pokud rodina spolupracuje, může kontakt mezi biologickou rodinou a dítětem usnadnit adaptaci na nový domov. Pro rodiče představuje pravidelný kontakt s dítětem velkou motivaci ke změně. Pokud není možný trvalý návrat dítěte do rodiny, pomáhá kontakt překonat nepříznivé následky pobytu dítěte mimo domov a pomáhá udržet vazby. Podpora rodičů při kontaktu se svým dítětem, které je v pěstounské péči, je důležitou formou podpory rodiny (Matoušek, Pazlarová, 2014).

1.2.3 Příchod dítěte do rodiny

Příchod z rodiny rovnou do pěstounské péče je u nás vzácný. Většinou jdou z rodiny přímo do pěstounské péče pouze kojenci s následným osvojením nebo přechodem do dlouhodobé pěstounské péče. Tyto děti přechází k pěstounům rovnou z porodnice. Do klasické pěstounské péče přichází děti zejména z ústavních zařízení. Proti tomu většina rodičů bojuje a požaduje, aby dítě zůstalo v ústavním zařízení. Rodiče mají strach, že přechodem do jiné rodiny o dítě definitivně přijdou. Sociální pracovník by měl rodiče uklidnit a vysvětlit, že rodinná péče je pro dítě nejlepším možným řešením (Matoušek, Pazlarová, 2014).

„Příchod dítěte a jeho adaptace na novou situaci jsou jedním z důležitých momentů v průběhu pěstounské péče. Jedná se o situaci náročnou jak pro dítě, tak pro pěstouny. Pěstouni otevírají obrazně i doslova svoje domovy, náruč i srdce dítěti, které k nim přichází s často obtížnými životními zkušenostmi, složitou osobní výbavou a velkou nejistotou ohledně své budoucnosti. Přestože by pěstouni měli před příchodem dítěte získat všechny dostupné informace, ne vždy se to z různých důvodů skutečně stane. Dostatek informací přitom umožňuje pěstounům dobře se na příchod dítěte připravit a minimalizovat riziko možných nedorozumění v prvním období péče. Jestliže pěstouni nemají informace, mohou, byť i v dobré víře přivést dítě do nepříjemné situace, vystrašit ho, ztížit mu další sblížení

apod. Pokud má např. dítě v anamnéze sexuální zneužívání a pěstoun by mu chtěl v rámci péče pomáhat s hygienou, mohlo by to v dítěti vyvolat dojem, že je opět v ohrožení. Týrané děti mívají problém s fyzickým kontaktem. Pro zanedbávané děti mohou být obtížné zdánlivě běžné rodinné rituály atd. Dostatek informací je tedy spolu s odbornou podporou a průběžným vzděláváním předpokladem k dobrému zvládnutí příchodu nového dítěte do rodiny.“ (Lexová, Pazlarová, Štokrová a Matoušek, 2013).

Pro děti je příchod do nového domova ještě náročnější. K dětem je nutno přistupovat individuálně v závislosti na věku, osobnosti a předchozích zkušenostech. Dětem v kojeneckém věku, které jsou citlivé převážně na čichové podmínky, můžou adaptaci usnadnit věci, které znají pro typickou vůni. Například plenka, peřinka nebo nějaké oblečení. Je také důležité, aby se pěstouni dozvěděli informace od předchozích pečovatелů o návycích a denním režimu kojence. Dětem batolecího věku je dobré ponechat oblíbenou hračku, znát oblíbenou písničku, pohádku nebo říkanku. U starších dětí je důležité informovat je o jejich situaci přiměřeně jejich věku. Vysvětlovat, mluvit s nimi a nechávat je ptát se. Někteří pěstouni mají pro děti připravený uvítací rituál, něco jako druhé narozeniny, každý další rok pak toto výročí oslavují. Každé dítě reaguje na změnu prostředí jinak, některé děti se po příchodu do nové rodiny rozzáří, jiné reagují negativně a kontakt s pěstouny odmítají. U některých dětí může dokonce dojít k projevům vývojové regrese a můžou se vrátit na nižší vývojovou úroveň, začnou se pomočovat, cucat si prsty a podobně. Jsou děti, které jsou zpočátku hodné a později začnou „zlobit“, respektive se po delším pobytu u rodiny začnou projevovat, většinou to znamená, že si děti získaly důvěru v novou rodinu a zvykly si. Možností, jak bude dítě reagovat na novou rodinu je opravdu spousta, postupem času se však většinou situace v rodině stabilizuje. Jako ve fázi adaptace, tak i ve všech ostatních fázích je důležitá spolupráce s různými odborníky. Dítě, které ve velmi nízkém věku zažilo deprivaci mívá obtíže ve vztahu jak s dospělými, tak i se svými vrstevníky. Děti, které měly v nízkém věku nedostatek rodičovské lásky vnímají své sourozence jako konkurenty. Takové chování může později zaujímat k vůči učitelům nebo spolužákům ve škole. Pro každého jedince je důležitou součástí osobního pocitu rodinná totožnost. Potřebujeme znát odpověď na otázku, ke komu patřím. Děti, které vyrůstají v náhradní rodinné péči by měly vědět, proč nejsou u své biologické rodiny, proč je jejich biologická rodina nechce, nemůže mít a nevychovává je (Lexová, Pazlarová, Štokrová a Matoušek, 2013).

1.2.4 Návrat dítěte z pěstounské rodiny

Pokud se práce s rodinou zdařila, situace se zlepšila a stabilizovala a rodina je v kontaktu s dítětem, je na čase začít uvažovat o návratu dítěte do biologické rodiny. Je nutné vyhodnotit situaci a připravit plán na návrat. V této fázi se využívá například případová konference za účasti rodiny i odborníků. Rodina by se vždy měla podílet na plánování návratu (Matoušek, Pazlarová, 2014). Pokud se rodině podařilo překonat obtížnou situaci a je schopná si opět vzít dítě do vlastní péče je to ideálním řešením. Znamená to, že pěstoun zvládl velmi dobře svoji roli, pečoval o dítě a pomohl mu s návratem k biologické rodině. Sociální pracovníci a další odborníci poskytl rodině podporu, aby úspěšně zvládla nelehkou situaci. Prvním krokem k tomu, aby se mohlo začít hovořit o návratu dítěte do biologické rodiny je stabilizovat rodinnou situaci, aby mohly být naplněny veškeré potřeby dítěte a dítě mělo bezpečné zázemí. Pěstoun by měl po celou dobu mluvit o biologických rodičích pozitivně. Zejména s malými dětmi, u kterých se může stát, že by na rodiče zapoměly, je důležité s nimi o rodičích mluvit často. Pěstoun by měl zajistit, aby hovory o rodičích nebyly tabu. Sociální pracovník spolu s rodiči i pěstouny by měli připravit **plán postupného návratu dítěte** (Lexová, Pazlarová, Štokrová a Matoušek, 2013). Pěstounská péče také zaniká zletilostí dítěte nebo nabytím svéprávnosti dítěte (Nadační fond J&T, 2014). Návrat dítěte z pěstounské péče je více emocionálně náročnější než z ústavní péče. Sociální pracovník by měl podporovat, jak rodiče, tak i pěstouny. Situace je náročná i pro pěstouny, mají strach z kvality péče o dítě a vlivu prostředí do kterého se dítě vrací. Návrat dítěte zpět do rodiny znamená velkou změnu v životě všech zúčastněných. Dítě se do rodiny vrací starší a „jiné“. To představuje zátěž pro rodiče i dítě samotné. Proto návratem dítěte do rodiny podpora rodiny nekončí. Zejména první měsíce po návratu jsou klíčové pro úspěšný návrat (Matoušek, Pazlarová, 2014).

2 DOPROVÁZEJÍCÍ ORGANIZACE

Doprovázení zajišťuje podporu pěstounům, dětem i rodině jako celku. Nabízející služby jsou definovány v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Doprovázející organizace jsou určeny všem pěstounům, aby jim pomohly porozumět potřebám dětí a poskytly podporu v roli náhradního rodiče. Doprovázející organizace poskytují pěstounům a rodinám všestrannou podporu v jejím fungování. Za zákona o sociálně-právní ochraně dětí, musí všechny pěstounské rodiny uzavřít **dohodu o výkonu pěstounské péče** právě s pověřenou organizací. Doprovázející organizace pořádají pravidelné vzdělávací aktivity, zajišťují kontakty mezi dětmi a biologickými rodiči, nabízí odlehčovací a podpůrné služby (Rozum a cit). Doprovázení pěstounskou péčí je dlouhodobý proces, kdy dochází k pravidelnému a opakovanému kontaktu klíčového pracovníka s pěstounskou rodinou nebo se zájemci o pěstounskou péči. Takový kontakt má charakter konzultací, poradenství, sdílení, podpory, náhledu, vedení pěstounů a dohledu nad pěstounskou péčí. Provázení směřuje k hlavnímu cíli: napomáhat vytvoření stabilního a bezpečného prostředí pro dítě/případně dítě v rodině a podporovat pěstouny tak, aby ve všech případech dokázali zabezpečit v maximální možné míře nejvyšší zájem dítěte (Děti patří domů, Manuál klíčového pracovníka, 2013). Kvalitu této služby zajišťují standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí, zejména standard 5 Podpora přirozeného sociálního prostředí a standard 10 Dohoda o výkonu pěstounské péče (Pazlarová, 2016).

Základem vztahu mezi doprovázející organizací a pěstounem je **dohoda o výkonu pěstounské péče**. Tato dohoda je uzavírána s každou pečující osobou (pěstoun) nebo s osobou v evidenci, tj. pěstoun na přechodnou dobu. Oprávnění k uzavření této dohody mají všechny krajské úřady, obecní úřady i fyzické a právnické osoby disponující pověřením k uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče. Toto pověření je spojeno s povinností a oprávněním pěstounům poskytovat poradenskou a výchovnou péči. Dohoda o výkonu pěstounské péče zohledňuje skutečnost, že každé dítě, které je svěřené do pěstounské péče, je jiné, stejně tak jsou specifické podmínky pěstounské rodiny. Dohoda má pomáhat zajišťovat rodině podporu a potřebné služby. Tato dohoda je právním základem pěstounské péče. Na dohodu navazují další dokumenty například **plán průběhu pěstounské péče** nebo **vzdělávání pěstounů**. Dohoda o výkonu pěstounské péče je veřejnoprávní smlouva (Nadační fond J&T, 2014). Nedílnou součástí doprovázení pěstounských rodin je také **dohled nad naplňováním dohody** o výkonu pěstounské péče. To je realizováno prostřednictvím osobního kontaktu sociálního nebo klíčového pracovníka

dané doprovázející organizace s pěstouny a dítětem. Tento dohled probíhá alespoň jednou za dva měsíce. Jednou za šest měsíců musí být vypracována zpráva o průběhu výkonu pěstounské péče, která se předává danému obecnímu úřadu s rozšířenou působností, v jehož obvodu má pěstoun trvalý pobyt. V této zprávě jsou uvedeny informace o průběhu pěstounské péče, poskytovaných službách, naplňování dohody atd. Dohled nad naplňování dohody o výkonu pěstounské péče nemusí nutně probíhat jen v bydlišti pěstouna. Sociální ani klíčový pracovník doprovázející organizace nemá stejné pravomoci jako pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí, více se budeme sociálnímu a klíčovému pracovníkovi věnovat v dalších kapitolách (Nadační fond J&T, 2014). Sociální doprovázení využíváme v případě, kdy se dostaneme do tíživé situace, kterou nejsme schopni zvládnout sami. Sociální doprovázení se většinou nevztahuje jen k jednotlivci, ale k celé rodině. Při práci s rodinou musíme zohledňovat veškerá specifika a celou sociální situaci dané rodiny (Vávrová, 2012). Sociální nebo klíčový pracovník doprovázející organizace působí při kontaktu rodiče a dítěte jako mediátor. Pomáhá s přípravou kontaktu a usnadňuje jeho průběh. Poskytuje prostor pro zpracování zážitků z kontaktu a snaží se jej využít pro následné posílení vztahu mezi dítětem a rodičem. Také pěstounům pomáhá pozitivně zpracovat fakt z kontaktu a případné reakce dítěte. Klíčový pracovník také funguje jako takový prostředník mezi rodiči a pěstouny, aby zamezil případným hrozbám. Bez tohoto „prostředníka“ se většinou nedaří udržet vztahy mezi rodiči a pěstouny na dobré úrovni. Proto je velmi důležitá podpora doprovázející organizace (Matoušek, Pazlarová, 2014).

2.1 Vzdělávání pěstounů

Doprovázející organizace také zajišťují **vzdělávání pěstounů**. Dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, mají pěstouni povinnost zvyšovat své dovednosti a znalost v oblasti péče a výchovy o dítě tak, že se zúčastní vzdělávání alespoň 24 hodin vzdělávání za rok. Takové vzdělávání je dle zákona bezplatné. Doprovázející organizace jsou povinny pěstounům zajistit péči o děti v době vzdělávání. Hlavním cílem vzdělávání pěstounů je zvýšit jejich kompetence při žití s dítětem v pěstounské péči. Na vzdělávacích akcích se probírají témata, která se vztahují k náhradní rodinné péči, pěstounství, výchově a péči o děti, ke specifickým potřebám dětí, deprivaci, potřebám ve všech vývojových obdobích dětí apod. Probírají se také témata, která jsou zaměřena na potřeby pěstounů jako je například syndrom vyhoření, terapie, komunikace v rodině. A také specifická témata, jako jsou alkoholismus, poruchy autistického spektra, romská problematika, psychiatrické poruchy, závislosti nebo právní aspekty pěstounské péče. Vzdělávání může probíhat

vzdělávacím dopolednem/odpolednem, jednodenním seminářem, víkendovým vzděláváním, individuálním vzděláváním nebo rodinnými pobyty se vzděláváním (Děti patří domů, Manuál klíčového pracovníka, 2013).

2.2 Sociální pracovník

Sociální pracovník je kvalifikovaný k výkonu činností, které přispívají k dosažení cílů sociální práce. Odborné činnosti jsou prováděny ve shodě s rozsahem odborné kvalifikace sociálního pracovníka. Hlavní předpoklad k výkonu povolání sociálního pracovníka je svéprávnost, trestní bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost, která odpovídá požadavkům, které jsou stanoveny v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, vzpp (Slovník MPSV, Sociální pracovník, 2018). Kvalifikační předpoklady pro výkon povolání v oblasti náhradní rodinné péče jsou stanoveny především úpravou odborné způsobilosti v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění (MPSV, 2015). Podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících sociální péči, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace. Sociální pracovník dále zajišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb (ČR, 2006). Sociální pracovník musí být dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, svéprávný, mít bezúhonnost a zdravotní způsobilost dle tohoto zákona (ČR, 2006). Odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka definuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, následovně: Sociální pracovník získá způsobilost

a) vyšším odborným vzděláním získaným absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního právního předpisu v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost,

b) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu (ČR, 2006).

2.3 Klíčový pracovník

Klíčový pracovník je osoba pověřená k výkonu sociálně-právní ochrany dětí podle zákona. Klíčový pracovník s pěstouny projednává dohodu o výkonu pěstounské péče, nabízí a poskytuje služby a spolupracuje s externisty (Pazlarová, 2016). Klíčový pracovník udržuje úzký kontakt s pěstounskou rodinou. Pracuje s rodinou individuálně. V žádném zákoně zatím nenajdeme termín „klíčový pracovník“, používáme termín „zaměstnanec pověřené osoby (Bicková, 2011).

Klíčový pracovník rodiny je nově zaváděná funkce, která by měla vyplnit dosud chybějící podporu pěstounům během výkonu pěstounské péče. Celý systém NRP je zaměřen na potřeby dětí, které jsou pod sociálně-právní ochranou, jejich potřeby však nelze oddělit od struktury a potřeb celé rodiny, ve které dítě žije. Klíčový pracovník tedy není pouhým ochráncem dítěte v pěstounské péči, ale v centru jeho zájmu je celá pěstounská rodina. Měl by být tím, kdo zprostředkovává rodině účinnou pomoc při výkonu pěstounské péče. Doprovázení pěstounské rodiny má charakter konzultací, poradenství, sdílení, podpory, náhledu, případně vedení pěstounů a dohledu nad pěstounskou péčí. Provázení směřuje k hlavnímu cíli: napomáhat vytvoření stabilního a bezpečného prostředí pro dítě a podporovat pěstouny tak, aby ve všech situacích dokázali zabezpečit v maximální možné míře nejlepší zájem dítěte (Děti patří domů, Manuál klíčového pracovníka, 2013). Sociální ani klíčový pracovník doprovázející organizace například nesmí bez dovození vstupovat do prostor, kde dítě žije. Sociální a klíčoví pracovníci doprovázející organizace musí mít souhlas ke vstupu do bydliště dítěte nebo třeba souhlas k pořizování audiovizuálních a jiných záznamů (Nadační fond J&T, 2014). Každé pěstounské rodině je na základě Dohody o pěstounské péči přidělen klíčový pracovník, který rodinu doprovází po celou dobu trvání pěstounské péče. Klíčový pracovník je s pěstounskou rodinou v pravidelném kontaktu. Klíčový pracovník dochází každé dva měsíce k rodině domů. Při těchto návštěvách se baví jak s pěstouny, tak i s dětmi. Pomáhá se situacemi, se kterými si pěstounská rodina nedokáže poradit, poskytuje poradenství či konzultaci. Klíčový pracovník může rodinu kontaktovat také skrz telefon či e-mailem (Děti patří domů, Manuál klíčového pracovníka, 2013). Klíčový pracovník je ten, kdo zprostředkovává rodině pomoc při výkonu pěstounské péče. Styk klíčového pracovníka s rodinou je podporován na vzdělávacích akcích, respitních pobytech pro děti a pobytech a akcích pro celé rodiny. Na těchto akcích se vzájemně poznávají pěstouni i klíčoví pracovníci (Zezulová, Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče, 2015). Klíčový pracovník má na starost vedení, archivaci a ukládání

dokumentace svěřených rodin. Každá rodina má svoji složku s dokumentací, která obsahuje podepsanou dohodu o pěstounské péči, spis rodiny, vyhodnocené situace dětí z organizace, popř. i z OSPOD, souhlas se zpracováním osobních údajů, složku s absolvovaným vzděláním, IPOD (individuální plán ochrany dítěte) a zprávy pro OSPOD (Děti patří domů, Manuál klíčového pracovníka, 2013). Klíčový pracovník připravuje pěstounskou rodinu na příchod dítěte, pomáhá dítěti se adaptovat na nové prostředí, uzavírá dohody o výkonu pěstounské péče, zajišťuje služby pro pěstouny, pomáhá se zajištěním kontaktu dítěte s biologickou rodinou, provádí dohled nad dodržováním dohody o výkonu pěstounské péče, spolupracuje s OSPOD, vede dokumentaci o průběhu pěstounské péče, připravuje dítě na odchod z pěstounské rodiny a vytváří plán o průběhu pobytu dítěte v pěstounské rodině (Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče, 2015).

Při kontaktu mezi dítětem a jeho biologickou rodinou hraje klíčový pracovník velkou roli. Každé dva měsíce navštěvuje pěstounskou rodinu přímo u ní doma, a tak se setkává, jak s pěstouny, tak i s dětmi a konzultuje s nimi nejrůznější situace. Klíčový pracovník dále spolupracuje s různými institucemi zejména s OSPOD. Každého půl roku, v dubnu a říjnu, pro OSPOD klíčový pracovník vypracovává zprávu o průběhu pěstounské péče. Klíčový pracovník slouží při i před kontaktem jako kurátor. Jeho úkolem je připravit všechny na setkání, vytvořit bezpečné prostředí, spolupracovat s odborníky, vyhodnocovat rizika a přínosy kontaktu v ohledu na stav dítěte a pomáhat při stanovování dalších kroků (Děti patří domů, Manuál klíčového pracovníka, 2013). Klíčový pracovník poskytuje při kontaktu podporu rodičům, pěstounům i dítěti (Pazlarová, 2016).

V následující tabulce si představíme **principy práce klíčového pracovníka**.

Tabulka 1 - Principy práce klíčového pracovníka

Princip respektu	Klíčový pracovník by měl přistupovat s respektem k dětem, pěstounům i rodičům. Klienty pouze popisuje, v žádném případě nijak nehodnotí.
Princip přátelství a důvěry	Klíčový pracovník by měl takto přistupovat ke všem klientům, dětem, rodičům i pěstounům. Ke všem by měl přistupovat individuálně. Měl by být nápomocný,

	empatický a citlivý. Tímto by se měl vytvořit důvěryhodný vztah s klienty.
Princip odbornosti	Klíčový pracovník by měl využívat nejnovější moderní techniky a metody v práci s klienty. Měl by využívat supervizi a rady odborníků.
Princip transparentnosti	Klíčový pracovník by měl vždy s klienty jednat upřímně. Klienti by také měli mít přístup ke své dokumentaci.
Princip slušnosti a morálky	Klíčový pracovník musí být zodpovědný za své chování. Musí dodržovat etický kodex a mlčenlivost.
Princip rozvoje a změny	Klíčový pracovník by měl podporovat své kolegy i klienty v rozvoji a růstu.
Princip zdravého rozumu	Klíčový pracovník by se měl v případě, že si neví rady, držet zdravého selského rozumu.

(Děti patří domů, Manuál klíčového pracovníka, 2013)

Nároky na klíčového pracovníka se odvíjejí podle potřeb a práv dítěte, které je svěřeno do náhradní rodinné péče. Klíčový pracovník má odpovědnost za dítě umístěné v náhradní rodinné péči. Tato odpovědnost je definována **Směrnicí o náhradní péči o děti**. Ta zahrnuje:

- zajištění, že jsou chráněna práva dítěte, je mu poskytována péče, ubytování, lékařská péče, sociální a psychologická podpora a dítě má příležitost k osobnímu rozvoji,

- pomáhá dítěti najít biologickou rodinu,
- pomáhá v udržování kontaktu s biologickou rodinou,
- zajišťuje případný návrat dítěte do rodiny
- určuje řešení, které bude v nejlepším zájmu dítěte,
- zajišťuje dítěti právní a jiné zastoupení, konzultuje s dítětem nejrůznější záležitosti, aby byl jeho názor brán v potaz (Směrnice o náhradní péči o děti. Rámcem Organizace spojených národů, 2011).

Jeden z nejtěžších úkolů klíčového pracovníka je vytvoření důvěry mezi ním, pěstouny a dětmi. Důvěra je proces, který vzniká postupně (Bechyňová, 2008). Musí vytvořit příjemné a bezpečné prostředí. Klíčový pracovník musí mít na paměti, že každá rodina je jedinečná, a proto musí s každou rodinou zacházet jinak dle jejich potřeb (Děti patří domů, Manuál klíčového pracovníka, 2013). Dle současného zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách může absolvent oboru sociální pedagogika vykonávat profesi sociálního pracovníka (Sobková, Öbrink Hobzová a Pospíšilová, 2015). Kvalita vztahu mezi klíčovým pracovníkem, rodiči a dětmi má velký vliv na schopnost a otevřenost rodičů pracovat na kvalitativních změnách. Ovlivňuje to i situaci dítěte na šanci vyrůst v biologické rodině (Bechyňová, 2008).

2.3.1 Emoční inteligence klíčového pracovníka

Sociální pracovník by měl disponovat pěti složkami **emoční inteligence**. Jako první je to **sebeuvědomění**, kdy pracovníci pomáhajících profesí by si měli vážit sami sebe, realisticky odhadovat své schopnosti a možnosti, jednat se sebedůvěrou, optimisticky a naslouchat druhým. Dále pak **sebeovládání**, sociální pracovník by měl umět pracovat se svými emocemi a usměřňovat je. Neměl by jednat impulzivně a nedělat unáhlené závěry. Jako třetí složka emoční inteligence je **motivace**, sociální pracovník by měl mít snahu se neustále zlepšovat, požadovat dobré výkony a být oddaný svým cílům. Měl by být také odolný vůči zklamáním a nezdarům. Dále nesmíme zapomenout na **empatii**, sociální pracovník by měl zohledňovat zájmy druhých, mít k druhým porozumění a citlivý přístup. Důležitou dovedností sociálního pracovníka je přátelský vztah k druhým osobám. A jako poslední složku emoční inteligence uvádí Vávrová **sociální dovednosti** neboli společenská obratnost, to zahrnuje především odhad společenských vztahů, zvládnutí

vlastních emocí, dobrou komunikaci a navazování a udržování mezilidských vztahů (Vávrová, 2012).

Kompetence se skládají ze schopností a získávají se reflexivně. V souvislosti s kompetencemi můžeme mluvit o tzv. klíčových kompetencích. Klíčové kompetence obsahují velké spektrum kompetencí, které vytváří základ pro individuální kompetenci k jednání. K sociálním kompetencím řadíme například: kooperativnost, schopnost týmové práce, schopnost nakládat s vlastní osobou, schopnost čelit konfliktním situacím, schopnost reflexe, mít odborné znalosti atd (Vávrová, 2012, s. 112, 113).

2.4 Supervize jako nástroj podpory

„Supervizi chápeme jako jeden z nástrojů metadoprovázení pracovníků pomáhajících profesí a účinný prostředek prevence syndromu vyhoření“ (Vávrová, 2012).

„Výraz supervize byl odvozen od anglického výrazu supervision, a ten z latinského slova super – nad a videre – hledět, vidět, zírat“ (Havrdová a Hajný, 2008). Supervize velmi úzce souvisí s pomáhajícími profesemi. Supervize je proces podpory získávání klíčových kompetencí (Vávrová, 2012). Požadavky, které jsou na pracovníky kladeny jsou často psychicky, fyzicky i emočně náročné, proto je důležité, aby měli vhodnou formu podpůrných mechanismů. Během supervize se setkává pracovník se supervizorem, to je člověk, který supervizi vede a koordinuje. Supervizor je externista, který není nijak zainteresován v chodu dané organizace, tudíž má nezaujatý pohled na případy a situace. Při supervizi se probírají různá témata související s chodem organizace a doprovázením. Supervizi v sociální práci najdeme ve Vyhlášce č. 505/2006 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zde je stanoveno, že „poskytovatel zajišťuje pro zaměstnance, kteří vykonávají přímou práci s osobami, kterým je poskytována sociální služba, podporu nezávislého kvalifikovaného pracovníka“ (Vyhláška č. 505/2006 Sb.). Úkolem supervize je například porozumění, rozvíjení schopností a dovedností, ale i další funkce jako jsou řídicí či vzdělávací (Hawkins, Shohet, 2004). Supervize je vhodnou metodou při zjišťování nedostatků ve výkonu péčovské péče (MPSV, 2015). Vzdělávací funkce je u každé supervize, zaměřuje se na zlepšování odborných kompetencí pracovníků při práci. Cílem je rozšiřovat dovednosti a znalosti pracovníků a také rozvinout míru sebereflexe. Supervizi dělíme na skupinovou a individuální, u pomáhajících profesí převažuje spíše supervize skupinová. U skupinové supervize dochází k interakcím mezi pracovníky. Všichni jsou seznámeni s probíraným případem a konfrontují, jak jej vnímají oni sami. Pracovníci v průběhu dostávají ke svému

chování zpětnou vazbu. Při skupinové supervizi si pracovníci předávají své zkušenosti a znalosti. Úspěšná supervize je závislá na míře rozvoje sebereflexe u pracovníků. Tato míra je odvozena od toho, jak je pracovník schopen porozumět interpersonálním vztahům a událostem (Vávrová, 2012).

3 KONTAKT DÍTĚTE V PĚSTOUNSKÉ PÉČI S RODINOU

Biologická rodina dítěte je velmi citlivé téma jak pro dítě, pěstouny i ostatní pracovníky náhradní rodinné péče. Podle novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí je kladen stále větší tlak na pracovníky NRP i na pěstouny, aby nezapomínali na biologickou rodinu dítěte a snažili se udržovat alespoň nějaké vztahy a předávali rodičům informace o dítěti. Podle novely by měli pěstouni s dětmi vést rozhovory o biologických rodičích (Děti patří domů, Manuál klíčového pracovníka, 2013). Podle § 967 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, mají pěstouni za úkol udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a blízkými osobami. Zachování vazeb dítěte s blízkými osobami je zajišťováno mimo jiné právem rodiče se s dítětem osobně a pravidelně stýkat a povinností pěstouna tento styk umožnit. Podle § 47a odst. 2 písm. e) a h) zákona o sociálně-právní ochraně dětí je „v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými, zejména s rodiči, a umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, pokud soud rozhodnutím nestanoví jinak.“ „Dále musí být zajištěno místo pro uskutečňování styku oprávněných osob s dítětem a zajištění asistence při tomto styku.“ Rozsah osobního kontaktu rodiče s dítětem může být soudem upraven či omezen. Doprovázející organizace poskytují případnou pomoc při kontaktu, mohou zajistit prostory a koordinují kontakt. Vztah mezi dítětem a rodičem nemusí probíhat jen osobním setkáním. Osobní kontakt mezi dítětem v pěstounské péči a jeho biologickým rodičem není založen jen na právu rodiče, ale i dítěte na kontakt se svým blízkým. Pokud rodič z nějakého důvodu nechce nebo nemůže přijet, může být pěstounovi a dítěti uhrazena cesta na místo styku (Nadační fond J&T, 2014). Potřeba identity je jednou ze základních psychických potřeb, které musí být uspokojeny, aby se zdravě vyvíjela lidská osobnost. Nezbytnou součástí identity je životní historie – tedy náš počátek i původ (Matějček, 1992). Také Pazlarová, 2016, uvádí, že pro optimální vývoj člověka je nezbytné poznat vlastní kořeny. Znat osobní i rodinnou historii je součástí vlastní identity. Historii můžeme odmítnout i přijmout pouze pokud ji známe. Všechny dostupné zdroje doporučují podporovat kontakt rodiče a dítěte. Tento kontakt je však náročný pro všechny zúčastněné. V zahraničí se dokonce upustilo od termínu pěstounský rodič (foster parent) a nahradilo se termínem pěstounský pečovatel (foster carer), to má usilovat o to, aby se vědělo, že většina dětí v pěstounské péči rodiče má. V okamžiku umístění dítěte do pěstounské péče vzniká komplikovaná síť vztahů. Všichni by měli mít za společný cíl opětovné vrácení dítěte do biologické rodiny. Pokud to není možné, měl by být právě alespoň zajištěn kontakt mezi

dítětem a biologickou rodinou. Lee a Whiting v roce 2007 uvádí, že je pro dítě ve většině případů prospěšné, pokud má kontakt se svou původní rodinou, i když žije jinde. Pro pocit sebepřijetí je nezbytné akceptovat svoji rodinu. To platí i pro vzdálenější příslušníky rodiny, kteří mohou podporovat dítě, když opouští náhradní výchovu.

Beyer, v roce 2007, uvedl čtyři zásady pro organizaci kontaktů mezi biologickými a pěstounskými rodinami, podle kterých by měla být setkávání plánována. Jako první uvádí **zplnomocňování**, posilování silných stránek rodičů tzn., že rodiče by měli postupně přebírat iniciativu při setkáních a plánovat program, v tom jim může pomoci sociální pracovník doprovázející organizace a pěstoun, který může rodiče informovat o tom, co momentálně jejich dítě zajímá. Jako druhé uvádí **empatii** čili posilování schopnosti rodičů vcítit se do potřeb dítěte, společné aktivity rodiče a dítěte by měly přinášet příjemné zážitky oběma stranám. Jako třetí bod uvádí **odpovědnost**, rodič by měl zvládat vlastní emoce v průběhu celé návštěvy a dodržovat určitá pravidla. Zde může opět pomoci asistence sociálního pracovníka. Jako poslední bod uvádí **aktivní rodičovství**, rodiče by si měli uvědomit, že jejich slova a činy ovlivňují chování dítěte.

Není pravda, že všechny děti by se měly vrátit do vlastní rodiny, pokud je například pravděpodobné, že jim rodina nebude nikdy schopná poskytnout bezpečné prostředí pro zdravý vývoj. Sociální pracovník by měl rodičům i pěstounům vymezit jasná pravidla pro komunikaci a kontakt. Na základě soudního rozhodnutí sociální pracovník stanoví pravidla a dohlíží na jejich plnění. Sociální pracovník by měl motivovat rodiče k respektování pravidel v zájmu jejich dítěte.

Při kontaktu biologických rodičů s dítětem by měla být poskytnuta všem zúčastněným, dětem, rodičům i pěstounům, podpora. U nás je podpora i příprava dítěte v rukou pěstounů. I když by pomoc měla být věnována právě dětem, pro které je situace nejvíce náročná. Jako první by měl sociální pracovník vytvořit dohodu o kontaktu, která by měla všem stranám stanovit jasná pravidla. Sociální pracovník vystupuje mezi rodiči a pěstouny jako moderátor, a tak snižuje vzájemné napětí. Dohoda o kontaktu může být i neformální i když se může nechat potvrdit soudem. Záleží na konkrétní situaci a vztahem mezi rodiči a pěstouny. Před kontaktem by se měl sociální pracovník ujistit, že jsou rodičům jasné všechny podmínky kontaktu. Měl by si zkontrolovat, zda má rodič možnost s ohledem na dopravu se na smlouvané místo dostavit a také mu může pomoci s výběrem vhodné činnosti. Zejména při prvních kontaktech je vhodné, aby se jich účastnil i klíčový pracovník a takzvaně prolomil ledy mezi rodiči a dětmi a také dohlížel na plnění předem daných

pravidel. Pokud se sociální pracovník účastní kontaktu, může vidět chování a emoce všech zúčastněných a podle toho plánovat další akce. V případě nějakých komplikací, může sociální pracovník kontakt přerušit. Míra podpory se při kontaktech liší dle aktuální situace a spolupráce. I dohoda o kontaktu se může měnit v závislosti na potřebách dítěte, rodiče i pěstouna. Běžně se stává, že rodiče kontakt se svým dítětem přeruší například kvůli pobytu ve vězení, ztrátě bydlení apod. a po nějaké době opět o kontakt projeví zájem, v takovém případě je nutný specifický přístup. Kontakty mohou ze začátku probíhat například prostřednictvím dopisů, fotografií, pohlednic a později i telefonátů. K osobnímu kontaktu by mělo dojít až na něj bude dítě zcela připravené. Sociální či klíčový pracovník je pro rodiče, kteří přerušili s dítětem kontakt, skvělým zdrojem informací o dítěti. Pracovník by pak měl s rodičem podrobně naplánovat osobní kontakt, a zvolit program a činnost dítěti blízkou. Pro rodiče je kontakt s dítětem náročnou, emocionální událostí, při které se mu hodí právě podpora sociálního pracovníka, aby kontakt proběhl bez komplikací a v zájmu dítěte. Takový strávený čas posiluje pouto mezi rodičem a dítětem. Klíčový pracovník by měl s rodiči dodržovat následující doporučení:

- Setkání by mělo být příjemné pro všechny strany. Rodič má větší vliv kontakt ovlivnit, jako dospělá osoba. Proto je nezbytná dobrá příprava a spolupráce.
- Rodič by neměl dítěti slibovat nic, co nedokáže splnit. Například, že si vezme dítě domů.
- Rodič by neměl negativně hovořit o pěstounech. Dítěti to nijak nepomůže.
- Rodič by neměl dítěti vyčítat nové vztahy, ani jej ovlivňovat či napadat.
- Rodič by se také měl vyvarovat přehnaných emocí, jako je pláč či lítost, jen tím celou situaci ztíží (Matoušek, Pazlarová, 2014).

„Kontakt s dítětem může být příležitostí pro rozvoj rodičovských kompetencí. Pro řadu rodičů je plánování společného času a aktivit novou věcí, které se právě při kontaktech mohou učit. Proto je důležité, aby pracovník s rodiči průběh kontaktu probral, poskytl jim zpětnou vazbu a upozornil zejména na momenty, kdy se komunikace a činnost s dítětem dařily, posiluje tak pozitivní vzory chování“ (Pazlarová, 2011).

Zásadním předpokladem pro zmírnění či odstranění rizik během kontaktu je, aby rodič dostal konkrétní informace o tom, co se od něho očekává, stanovit nutný rozsah jeho spolupráce, cíl, ke kterému se směřuje, a vymezit, jak poznáme, že se situace zlepšila (Kocourková, Černá, 2018).

Současné pojetí pěstounské péče se naklání k péči jako službě dítěte a jeho rodině, která je v nesnázích. Z toho vyplývá, že se klade větší důraz na spolupráci s rodinou dítěte jak s pěstouny, tak i s odborníky. Je důležité si uvědomit, že **ne každý kontakt s biologickou rodinou je prospěšný a vhodný**. Je nezbytné individuálně posoudit rizika a přínosy, zejména pro dítě. Pro dítě kontakt s biologickými rodiči přináší poznání vlastních kořenů, které jsou nezbytné pro optimální vývoj osobnosti člověka. Součástí identity každého jedince je také poznání historie rodiny a historii vlastní osoby. Dítě historii může odmítnout i přijmout, ale musí ji znát. Pokud se dítě o svém původu nikdy nedozví vytváří si mezery v životním příběhu. Pokud dítě svoji rodinu nepozná může si ji idealizovat a začít obviňovat pěstouny. Poznání se s biologickou rodinou dítěti pomůže vytvořit si reálný obraz a náhled na situaci. Většina rodičů vnímá odebrání dítěte jako své selhání. Jejich úzkost se zvětšuje, pokud mají nejistotu ohledně aktuální situace dítěte. Kontakt rodičů s dětmi může působit aktivizačně, motivovat rodiče k nápravě. Pokud je návrat dítěte k biologickým rodičům nereálný, často alespoň ocení, že je o jejich děti dobře postaráno. Vhodný a kladný vztah mezi dítětem a rodičem může také vést ke zlepšení vztahu mezi dítětem a pěstounem. Děti, které mají dostatek informací o své biologické rodině mohou reálně hodnotit a ocenit péči, kterou jim pěstouni poskytují. I když je kontakt přínosem, přináší i značnou zátěž, proto je velmi důležité dbát na důkladnou přípravu. Velkou roli při plánování kontaktu hrají sociální a klíčoví pracovníci, kteří by měli být zodpovědní za vytvoření dohody o kontaktech. Měli by připravit rodiče a podpořit pěstouny při přípravě dítěte na kontakt. Dále by měli s rodiči zhodnotit průběh kontaktu a poskytnout zpětnou vazbu, aby měl kontakt pozitivní vliv na vztah rodiče a dítěte. Pěstoun by měl připravit dítě na kontakt a ujistit ho, že se jedná o pozitivní událost. Pěstouni by neměli o rodičích mluvit negativně. Měli by rodičům a dítěti nechat čas, soukromí a prostor. Největší užitek z kontaktu by mělo mít dítě, proto je velmi důležitá jeho reakce na kontakt, je potřeba sledovat, jak dítě kontakt vnímá verbálně i neverbálně. Kontakt může u dítěte vyvolat zmatek, změny nálad i chování. Pro pěstouny může být tato situace náročná, proto je důležité pěstouny podporovat při kontaktu s rodinou. Při kontaktu mezi dětmi a rodiči může dojít i k problémovým situacím, zde je důležitá dobrá komunikace mezi pěstounem a sociálním pracovníkem. V případě problémové situace situaci neřeší pěstoun ale sociální pracovník.

Mezi nejčastější problémy při kontaktu patří:

- 1) nedodržení domluveného času,

- 2) rodiče nepřijdou, jak bylo domluveno,
- 3) přijdou ve stavu, který kontakt neumožní,
- 4) neplánovaným kontaktem naruší denní režim dítěte.

V takových situacích musí pěstoun pomoci dítěti zklamání překonat, ale zároveň by se měl vyvarovat negativnímu hodnocení rodiče (Lexová, Pazlarová, Štokrová a Matoušek, 2013).

3.1 Typy kontaktu

Kontakty rozlišujeme na **volné** a **asistované**. Volný kontakt probíhá nejčastěji, pokud už pěstounská rodina s rodinou biologickou nějaký kontakt udržuje. Mají jasně vymezená pravidla, která dodržují všechny strany a vše probíhá bez komplikací. Asistovaný kontakt probíhá v případě, kdy o něj pěstoun, rodič či dítě zažádá. V případě asistovaného kontaktu je vždy pevně smloueno místo, na kterém bude kontakt probíhat. Toto místo by mělo být, zejména při prvních kontaktech, neutrální, nikoliv bydliště jedné z rodin. Při asistovaném kontaktu dochází vždy k přípravě všech zúčastněných a plánování. Tato příprava zahrnuje nejméně jedno setkání s každou stranou. Na setkání se nastavují pravidla, řeší emoce, očekávání atd. Dále také můžeme kontakt rozdělit na **přímý** a **nepřímý**. Při přímém kontaktu se dítě s rodičem setká, navštíví jej, nebo se využívá telefon a jiná média, jako je Skype, Facebook atd. V případě nepřímého kontaktu se využívají například dopisy, email, chat. Ještě před nastavením typu a intenzity kontaktu je vhodné si položit a vyhodnotit následující otázky, které pomohou při nastavování kontaktu.

- Jaký je účel kontaktu?
- Je cílem návrat dítěte do biologické rodiny?
- Jak silný je vztah mezi dítětem a rodičem?
- Jaká jsou rizika kontaktu pro dítě?
- Jaká jsou přání dítěte ohledně kontaktu?
- V jaké psychické a vývojové fázi se zrovna dítě nachází?
- Jakou podporu dostává dítě?
- Jakou podporu dostává rodič?

- Jakou podporu dostává pěstoun?
- K jakým změnám ve vztahu došlo od posledního setkání mezi dítětem a rodičem?
- Jak moc návštěvy rodiče narušují životní rutinu dítěte (například dlouhá cesta na setkání, adaptační fáze připoutání k pěstounům)?
- Zvažuje se do budoucna kontakt s širším příbuzenstvem?
- Kde se návštěvy uskuteční?

(Děti patří domů, Manuál klíčového pracovníka, 2013)

3.1.1 Písemný, internetový nebo telefonický kontakt mezi rodičem a pěstounem

Tento typ kontaktu probíhá v případě, kdy není kontakt mezi rodičem a dítětem vhodný. Smyslem takového kontaktu je, aby mělo dítě informace o rodičích a svém původu. Také rodič získává nové informace o svém dítěti (Kocourková, Černá, 2018). Písemný kontakt se využívá, pokud jde o kontakt občasný, jako je například přání k Vánocům, narozeninám či svátku. Telefonický kontakt se využívá spíše u starších dětí, malé dítě by nemuselo chápat, s kým mluví a mohlo by být zmatené (Rozum a cit, z. s.). S tímto typem kontaktu se také pojí **telefonický, písemný nebo internetový kontakt rodiče a dítěte**. Tento typ kontaktu je jednoduché naplánovat, protože díky stále čtenějšímu používání moderních technologií, může kontakt probíhat bez předešlého naplánování. Nevýhodou tohoto typu kontaktu je jeho nekontrolovatelnost, právě kvůli dnešní dostupnosti sociálních sítí, rodič může dítě kontaktovat, aniž by to pěstoun či klíčový pracovník věděl. Pro dítě to může mít negativní dopad. Avšak pokud pěstoun a klíčový pracovník o kontaktu ví, je tento kontakt, zejména pro starší děti, vhodný. Tento typ kontaktu je vhodný například u rodičů ve výkonu trestu, v léčebně či v zahraničí (Kocourková, Černá, 2018). Nejvzdálenějším typem kontaktu je tzv. poštovní schránka z anglického letter box, to znamená, že rodiče pošlou dopis na neutrální půdu, především na zprostředkovatele, tedy klíčového pracovníka a ten následně dopis předá dítěti. Tento typ kontaktu se hojně využívá v zahraničí u dětí, které jsou osvojené a rodiče jsou zbaveni rodičovských práv. Tato forma umožní dítěti udržet si alespoň malou představu o rodičích. Takový kontakt probíhá zřídka například pouze 1-2x do roka (Pazlarová, 2016).

3.1.2 Jednorázové osobní setkání rodiče a dítěte

Osobní setkání může mít různé podoby. Při osobním kontaktu je nejlepší, aby probíhal za přítomnosti neutrální osoby, tedy aby byl kontakt asistovaný (Pazlarová, 2016). Tento typ kontaktu pomáhá dítěti doplnit si svou historii, poznat biologické rodiče či příbuzné. Většina dětí chce poznat svoje rodiče a vidět je „na vlastní oči“, jsou zvědavé, jak rodiče vypadají a chtějí vědět, proč se o ně nestarají oni. Tento kontakt se většinou týká starších dětí, které své rodiče neviděly od brzkého věku. Jedno setkání často dítěti stačí, dozví se, co potřebuje a o další kontakt nemá zájem. Biologického rodiče považuje za cizího. Osobnímu setkání vždy předchází práce s dítětem, která podpoří jeho identitu, aby pak osobní setkání s rodičem dobře zvládlo. Vhodné může být navázat nejprve písemný kontakt (Kocourková, Černá, 2018). „V případě syndromu CAN, který byl příčinou odebrání, je třeba zvažovat kontakt s velkou opatrností – přizvat dětského psychologa pro práci s eventuálními fantaziemi dítěte, nestačí jen podat dítěti informace“ (Sobotková 2016).

3.1.3 Pravidelný organizovaný kontakt mezi dítětem a biologickou rodinou

Tento kontakt by měl mít opět formu asistovaného kontaktu, především při prvních setkáních, protože tato situace je pro všechny zúčastněné nová a klíčový pracovník tak uvidí reakce všech a dále s nimi může pracovat. Asistence je při osobním kontaktu nezbytná v případě nevhodného chování rodičů, pokud rodič trpí psychickými problémy a také v případě, že si asistenci přeje samo dítě. V případě, že probíhá osobní kontakt bez asistence může mít kontakt několik podob, od krátké procházky až po několikadenní pobyty u rodiče doma. Takový kontakt je důležitý pro posilování vztahu mezi rodičem a dítětem, protože se rozvíjí rodičovské kompetence a je to skvělá cesta k trvalému návratu dítěte zpět do biologické rodiny (Pazlarová, 2016). Tento typ kontaktu probíhá v případě, kdy si biologická rodina i dítě přejí udržovat kontakt. Tento kontakt umožňuje dítěti a rodině o sobě vědět, vídat se a prožít společné pozitivní chvíle. Při nastavování tohoto kontaktu musí sociální pracovník zohledňovat věk dítěte, situaci, ve které se nachází a jeho přání. Čím je dítě mladší, tím bývá i intenzita kontaktu nižší. Kontakt nesmí narušovat vznikající citovou vazbu k pěstounům. Pro dítě, které má 12 let je ideální doba kontaktu 1x za 3 měsíce. U dítěte, které je v péči u příbuzných může být kontakt i častější, pokud z něj dítě profituje. „Dítě musí mít vždy informaci, že na jeho současném umístění se nyní nic měnit nebude, tedy se neposiluje jeho falešná naděje na návrat domů k rodičům, nebo naopak obava

z návratu nebo z další změny.“ Délka, forma i četnost kontaktu by se měli pravidelně přehodnocovat, v ohledu na bezpečí dítěte. Kontakt je domlouván maximálně na 3-6 měsíců dopředu, aby šlo jednoduše kontakt rozšířit či omezit (Kocourková, Černá, 2018).

3.1.4 Sdílená péče

Sdílená péče znamená, že kontakt trvá v rádech několika dnů až týdnů. Tento typ kontaktu nejčastěji probíhá u příbuzenské pěstounské péče, kdy dítě většinou zná prostředí, do kterého půjde. Pěstouni i biologičtí rodiče se podílejí na péči o dítě. Je to ideální, pokud se plánuje vrácení dítěte do biologické rodiny. Kontakt nejprve začíná společně tráveným časem venku nebo návštěvou u pěstounů doma. Pokud tento kontakt proběhne v pořádku, může začít dítě navštěvovat své rodiče v místě jejich bydliště a následně postupně prodlužovat délku pobytu (Kocourková, Černá, 2018).

3.1.5 Kontakt s dalšími příbuznými

Po příchodu dítěte do pěstounské péče se děti kromě rodičů mohou stýkat i s jinými příbuznými. Dítě se po příchodu do nové rodiny musí smířit a vyrovnat se ztrátou sociálních vazeb z původní rodiny, ztráta těchto vazeb pro něj může být velké trauma. Proto by předchozí vazby měly být brány v potaz při plánování umístění dítěte do pěstounské péče. Velmi důležitou roli hrají v životě dítěte prarodiče. Často právě prarodiče přebírají dočasnou péči o dítě a dobře ho znají. Proto mohou být velmi nápomocni při adaptaci dítěte na novou rodinu. Prarodiče mohou ale také výrazně narušit adaptaci na nové prostředí.

Většina dětí v pěstounské péči jsou do nové rodiny umístěny i se svými **sourozenci**. Pokud ne, bývá takové odloučení sourozenců pro děti velkým traumatem. Toto trauma se dá zmírnit právě kontaktem a setkáváním sourozenců. Pokud žijí sourozenci v různých pěstounských rodinách, může být uzavřena dohoda o kontaktu mezi pěstouny. Tyto kontakty probíhají často neformálně. Pokud je některý sourozenec umístěn do ústavního zařízení, měli by se pěstouni i nadále snažit o udržení kontaktu. Problémem může být, pokud se jedná o velké sourozenecké skupiny s velkými věkovými rozestupy, kdy se děti ani neznají a každé dítě je v péči jiných OSPOD a jsou umístěny do různých rodin a různých zařízení. V takových případech je velmi těžké získat potřebné informace (Lexová, Pazlarová, Štokrová a Matoušek, 2013). I další příbuzní, jako jsou například tety a strýcové mohou být pro dítě významnými osobami. V takovém případě platí stejná doporučení jako u prarodičů. Může nastat, že dítě bude mít silnou vazbu k další nepřibuzné osobě jako je například učitel, pečovatel v ústavu nebo jiný známý.

Pokud tento vztah pomáhá k úspěšné adaptaci dítěte do rodiny je dobré jej opět udržovat. Děti, které přišly do nové pěstounské rodiny o řadu sociálních kontaktů přišly, nebo je dokonce nikdy nezískaly, proto je důležité tyto vazby podporovat a udržovat. Vědomí vlastní identity je důležité pro všechny děti, bez rozdílu, v jaké formě náhradní péče jsou (Lexová, Pazlarová, Štokrová a Matoušek, 2013).

3.2 Příprava na kontakt

Dobré naplánování kontaktu je hlavním klíčem k úspěšnému kontaktu. Kontakt se musí pečlivě naplánovat a připravit. Pro úspěšný kontakt se dobré vytvořit tzv. **dohodu o kontaktu**, tato dohoda definuje přesné podmínky kontaktu, rozhodnutí soudu, přání dítěte, přání rodičů a názor klíčového pracovníka a pěstouna, cíl kontaktu, frekvenci setkávání a formu kontaktu. Dohoda je u každého případu individuální (Pazlarová, 2016). Nejlepší start pro zahájení kontaktu je, když o něj projeví zájem dítě i biologický rodič. O procesu kontaktu je nutné informovat pracovníka OSPOD a spolupracovat s ním (Děti patří domů, Manuál klíčového pracovníka, 2013).

Podle Uhlířové, 2010, kontakt nejčastěji začíná pěti způsoby. Jako první, když biologický rodič sám o kontakt požádá, dále pak když biologický rodič je kontaktován pracovníkem OSPOD na žádost dítěte a souhlasí s kontaktem, s tím souvisí i třetí způsob, a to když biologický rodič je kontaktován pracovníkem OSPOD na žádost dítěte, ale nesouhlasí s kontaktem a poslední dva způsoby jsou, pokud již biologický rodič navštěvoval dítě ještě před začátkem pěstounské péče, např. v dětském domově a pokud biologický rodič dítě navštěvuje nepravidelně a dítě je z toho silně rozrušené. První setkání se sociálním pracovníkem je pro celou akci zcela zásadní. Od sociálního nebo klíčového pracovníka doprovázející organizace se očekává převzetí celého případu, plánování, administrativní příprava i další intervence. Pro navození důvěry a dobrých vztahů mezi sociálním pracovníkem a rodinou je důležité se dobře poznat. Pokud je to možné, měl by mít každý klient svého podpůrného pracovníka, který mu pomáhá s přípravou na kontakt. Důvodem je také riziko zaujatosti vůči jednomu z klientů. Přípravu na kontakt nejčastěji vede právě klíčový pracovník doprovázející organizace. Ten by měl vytvořit důvěrný vztah mezi ním a klientem. Pomáhá vyrovnat se se změnou a pracovat s emocemi, které by mohly pokazit celý kontakt. Klíčový pracovník si může na pomoc přizvat pracovníka OSPOD. Po skončení kontaktu by ho měl pracovník, který kontakt vedl, vyhodnotit. Pracovník podporuje klienta v hledání pozitivních momentů ze setkání, oceňuje,

dává příležitost zpracovat emoce a pomáhá s potřebami klienta pro další kontakt. Koordinátor zajistí všem zúčastněným osobu, která jim pomůže se na setkání připravit. V průběhu příprav setkání koordinátor pravidelně kontaktuje pracovníky přípravy a ptá se na průběh (Děti patří domů, Manuál klíčového pracovníka, 2013). Před kontaktem rodiče s dítětem může ještě proběhnout kontakt mezi rodičem a pěstounem, aby se dohodli na pravidlech. U tohoto setkání by měl také asistovat odborný pracovník (Děti patří domů, Manuál klíčového pracovníka, 2013). Předtím, než proběhne kontakt s biologickým rodičem, by se k rodiči mělo přistupovat následovně. Ptát se rodiče, zda je jeho zájem dlouhodobý. Stává se, že se rodič pouze chce přesvědčit, že jeho dítě se má dobře a že je o něj postaráno, ale více se již citově poutat nechce. Je zde riziko, že dojde ke společnému setkání s dítětem, a pak už se rodič znovu neozve a opět dítěti zmizí ze života. Tato rána dítě velmi bolí. V takovém případě se kontakt ruší. Nechat rodiče plakat. Nechat rodiče se obhajovat a ospravedlňovat. Nechat rodiče vyprávět o rodinného příběhu, pomáhat mu hledat chvíle, kdy svou rodičovskou roli zvládal. Ukotvovat s ním pěkné rodinné zážitky z doby, kdy byl se svým dítětem. Sdělit rodiči informace o životě dítěte. Po odeznění nastřádané energie sebeobviňování rodiče, napadání vnějších důvodů separace (úřady, otec dítěte, aj.), je na čase začít se připravovat na setkání a plánovat budoucí kroky. Rodič by měl přinést na první kontakt dítěti malý dárek, nejlépe sladkost. Rodič by měl vědět, že dítě v rámci své přípravy dostane volbu, jak ho chce při kontaktu oslovovat. A také připravit rodiče předem na možnost, že dítě oslovuje své pěstouny „mami a tati“ (Děti patří domů, Manuál klíčového pracovníka, 2013).

K prohloubení vztahu mezi rodičem a dítětem je potřeba čas a musí k němu docházet postupně. Každý další krok je nutno vyhodnocovat.

1. Nepřímý kontakt
2. Kontakt za asistence pracovníka
3. Kontakt bez asistence
4. Půl dne až jeden den dítěte s vlastním rodičem (výlet, vycházka)
5. Návštěva dítěte domova vlastního rodiče (bez přenocování)
6. Pobyt dítěte v domově vlastního rodiče (s přenocováním, víkend)
7. Pobyt dítěte v domově vlastního rodiče na více dní
8. Pravidelný pobyt na více dní

9. Návrat dítěte do biologické rodiny

Toto je jeden z možných pozvolných postupů návratu dítěte do biologické rodiny (Děti patří domů, Manuál klíčového pracovníka, 2013).

3.2.1 Případová konference

Podle Bechyňové, 2012, je případová konference plánované, koordinované a pevně strukturované pracovní setkání rodičů, dětí a odborníků, kteří pracují s ohroženým dítětem, jeho rodiči, popř. i dalšími členy rodiny. Odborníci, kteří s rodinou pracují, dobře rozumí celé situaci, mají odstup i náhled, znají rodinnou historii, sourozence i prarodiče. Případové konference se účastí odborníci, klíčový pracovník a pracovník OSPOD (Rozum a Cit, 2010). Odborníci jsou ke konferenci přizváni zejména kvůli prevenci, při přechodu z jednoho prostředí do druhého, proto, aby byla zajištěna kontinuita v doprovázení a podpoře rodičů a dítěte. Smyslem PK je aktivní spolupráce odborníků, rodičů a dětí komplexně vyhodnotit situaci dítěte a jeho rodiny, pojmenovat cíl, vytvořit plán činností, které pomohou dosáhnout cíle (Bechyňová, 2012). Cílem případové konference je zhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, výměna informací, vytvoření podpůrné sítě a hledání optimálního řešení, které povede k naplňování potřeb dítěte. Dalšími cíli případové konference jsou rychle reagovat na situaci ohroženého dítěte si jeho rodiny, aktivizovat rodinu, koordinovat péči, nahlížet na situaci z různých úhlů, přinést klientům motivaci a odpovědnost, sjednotit komunikaci rodiny a předat každému subjektu zodpovědnost a jasný úkol. Každá případová konference má dané fáze, jako první je to úvod a přivítání, následuje představení všech účastníků, dále se stanoví cíle setkání a následuje představení situace, mapuje se současná situace a potřeby dítěte, dále se prezentují návrhy řešení a vytvoří se konkrétní plány, jako poslední se určí kontaktní osoby a termín dalšího setkání na úplný konec se setkání zhodnotí. Takové setkání může trvat i dvě hodiny (Rozum a Cit, 2010). Základní podmínkou celého procesu a efektivity je respekt k různostem a specifickým potřebám rodin. Každý člověk potřebuje cítit, že je respektován a vnímán jako plnohodnotná lidská bytost. Děti i rodiče, kteří se cítí sociálně odmítáni těmi, kteří jim mají pomoci prožívají intenzivní negativní pocity frustrace, lítosti či hněvu. Obsah, struktura i principy PK podporují porozumění dané situaci, ve které se dítě a jeho rodina nachází. V průběhu PK jsou rodiče i děti podporováni ke spolupráci. Při PK se setkávají odborníci nejméně ze dvou různých institucí. Máme několik typů PK, jejich struktura je vždy stejná, odlišují se podle situace dítěte, rodiny a cíle. Obsah konference ovlivňuje potřeba řešit konkrétní situace rodiny a dítěte

(Bechyňová, 2012). Všichni zúčastnění se musí při konferenci cítit bezpečně. Kopřiva (2006) tvrdí, že pokud se v nějaké situaci cítíme ohroženi, reagujeme jinak než obvykle. Proto musí být při PK zajištěno psychické bezpečí zúčastněných.

Klasická PK

Klasická PK je v praxi nejčastějším typem. Dělí se na úvodní, průběžná a závěrečná. Úvodní PK je první společné setkání dětí, rodičů a odborníků. Komplexním vyhodnocením situace dochází k vytvoření první verze cíle a prostředků s jeho naplnění. Každé další setkání se nazývá Průběžná PK. Zde se průběžně vyhodnocuje daná situace i jednotlivé kroky k dosažení cíle. Díky spolupráci více odborníků dostávají účastníci informace o dítěti a celém systému, a tak může docházet ke změnám cíle. Závěrečná PK je poslední společné setkání, na němž jsou probírány následující body: vyhodnocení, plán práce a další cíle. Takové setkání trvá zhruba asi dvě hodiny (Bechyňová, 2012).

Urgentní PK

Urgentní PK svolává pracovnice SPOD, pokud jsou ohroženy potřeby dítěte, ale není nutné dítě okamžitě odebrat z rodiny, nebo pokud není dítě reálně ohroženo, ale existuje možnost, že v blízké době dojde k zanedbání jeho potřeb, nebo pokud je dítě ohroženo na hranici střední a vysoké míry rizika a situace vyžaduje okamžité poskytnutí služeb celé rodině. Je nutné vytvořit plán aktuálních řešení ke zmírnění dopadu stresu na rodinu a zajištění nejnutnějších potřeb dítěte a rodiny. Délka této PK je čtyři až šest týdnů (Bechyňová, 2012).

Motivační PK

Motivační PK pomáhá popsat situace, kdy rodina spolupracovala a dosáhla změny. Přispívá k zpřehlednění způsobů komunikace a postupů v obtížné situaci a ujasnění si postupů, které v minulosti fungovaly. Motivační PK lze využít jako zdroj k vnitřní motivaci rodičů i dětí. Cílem motivační PK je najít způsoby podpory vnitřní motivace rodičů i dětí, aby se zabránilo následným problémům. Tuto PK opět svolává pracovník SPOD. Specifikem této PK je schopnost profesionálního náhledu odborníků na rodinu (Bechyňová, 2012).

Metodická PK

Metodickou PK může svolat magistrát, krajský úřad nebo SPOD. Cílem této PK je rozšířit spektrum názorů odborníků při vyhodnocování dané situace. Při této PK zpravidla nejsou přítomni rodiče. Pro tuto PK je specifická dlouhodobá psychosociální zátěž. Po třech až čtyřech týdnech na metodickou PK navazuje klasická PK, na níž se projednávají varianty plánu řešení (Bechyňová, 2012).

Expertní PK

Expertní PK se podobá metodické PK. Jejím cílem je zainteresovat odborníků nezávislou radu, doporučení či konzultaci při komplexním vyhodnocení dané situace rodiny a dítěte. Rozšířit varianty řešení a motivace rodičů. Je svolávána v obzvláště komplikovaných případech. Mezi nezávislé odborníky jsou řazeni soudní znalci, kteří vypracovávají soudně znalecké posudky (Bechyňová, 2012).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

V teoretické části práce jsme si vymezili termíny, související s tématem této bakalářské práce. Vyjasnili jsme si a rozdělili formy pěstounské péče, představili jsme si doprovázející organizace pro pěstounské rodiny a klíčového pracovníka. V poslední kapitole teoretické části jsme se seznámili s druhy kontaktu mezi dítětem a jeho biologickým rodičem a uvedli si, jaké jsou formy kontaktu, a veškerou přípravu, která kontaktu předchází.

V praktické části jsme se zaměřili na výzkum. Vymezili jsme si výzkumný problém, výzkumné otázky a následné výzkumné cíle. Vybrali jsme si metodu sběru dat a výzkumný soubor. V poslední části jsme se zaměřili na analýzu a interpretaci dat.

Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit pohled klíčových pracovníků v doprovázejících organizacích pro pěstounské rodiny na problematiku kontaktu dítěte s biologickým rodičem. Z tohoto důvodu jsme si jako výzkumný soubor zvolili právě klíčové pracovníky. Dále jsme zvolili kvalitativní výzkum, z důvodu, že jsme se zajímali o názor těchto pracovníků. Výzkumnou metodou byl zvolen strukturovaný rozhovor. K získání dat z rozhovorů jsme použili techniku otevřeného kódování a následně techniku vyložení karet.

4.1 Vymezení výzkumného problému

Výzkumným problémem této bakalářské práce bylo zjistit pohled klíčových pracovníků v doprovázejících organizacích pro pěstounské rodiny na problematiku kontaktu dítěte s biologickým rodičem. Jaké mají zkušenosti s řešením kontaktu mezi dětmi a jejich biologickými rodiči. Naším dalším cílem bylo zjistit, jak kontakty probíhají a jak často. Také jsme chtěli identifikovat, jaký má podle klíčových pracovníků kontakt s biologickými rodiči dopad na děti i na samotné pěstouny. Naším posledním cílem bylo zjistit, zda u dětí v tomto případě probíhá konflikt dvojí loajality čili zda vnímají, že je rodič a pěstoun proti sobě v konkurenční roli. Výzkumný problém je tázací věta nebo výrok, který se ptá: Jaký vztah existuje mezi dvěma nebo více proměnnými? (Kerlinger, 1972).

4.2 Vymezení výzkumných cílů

Ve výzkumu jsme se zaměřili na pohled klíčových pracovníků doprovázejících organizací na problematiku kontaktu mezi dětmi, které jsou v pěstounské péči a jejich biologickými

rodiči. Cílem práce bylo zjistit zkušenosti klíčových pracovníků při tomto kontaktu. Podle toho jsme si stanovili výzkumné cíle.

Hlavní výzkumný cíl: Zjistit a popsat zkušenosti klíčových pracovníků doprovázejících organizací při zprostředkovávání a průběhu kontaktu dětí s biologickými rodiči.

Dílčí výzkumné cíle:

1. Zjistit, jakým způsobem pracovníci doprovázejících organizací vnímají zprostředkování a průběh kontaktu mezi dětmi a biologickými rodiči.
2. Zjistit, jakým způsobem se podle pracovníků doprovázejících organizací promítá kontakt s biologickými rodiči do života dítěte.
3. Zjistit, jakým způsobem se podle pracovníků doprovázejících organizací promítá kontakt s biologickými rodiči do života pěstounů.
4. Porozumět konfliktu dvojí loajality u dětí.

4.3 Vymezení výzkumných otázek

Na základě zmíněných výzkumných cílů jsme si zvolili následující výzkumné otázky.

Hlavní výzkumná otázka: Jaké jsou zkušenosti pracovníků doprovázejících organizací při zprostředkovávání a průběhu kontaktu dětí s biologickými rodiči?

Dílčí výzkumné otázky:

1. Zjistit, jakým způsobem pracovníci doprovázejících organizací vnímají zprostředkování a průběh kontaktu mezi dětmi a biologickými rodiči?
2. Zjistit, jakým způsobem se podle pracovníků doprovázejících organizací promítá kontakt s biologickými rodiči do života dítěte?
3. Zjistit, jakým způsobem se podle pracovníků doprovázejících organizací promítá kontakt s biologickými rodiči do života pěstounů?
4. Jakým způsobem se projevuje konflikt dvojí

4.4 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvoří klíčové pracovnice doprovázejících organizací. Hlavním kritériem pro záměrný výběr byla určitá zkušenost se zprostředkováváním kontaktu u pěstounských rodin a v oboru, protože klíčový pracovník v doprovázejících organizací není jako takový

v zákoně definován, tudíž není uvedena minimální délka praxe, kterou by měli pracovníci mít. Sociální a klíčové pracovníce se řídí zákonem č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Do výzkumného souboru bylo tedy zvoleno 6 klíčových pracovních doprovázejících organizací. Všechny pracovníce mají praxi v oboru a také se velmi dobře znají s danými pěstouny, rodiči i dětmi, a tak mohou objektivně zhodnotit situaci a odpovědět na dané otázky. Jako metodu jsme zvolili záměrný výběr, kdy jsme oslovili klíčové pracovníce doprovázejících organizací. S pracovníci jsme následně provedli rozhovor.

Tabulka 2 – Údaje o respondentkách

	Označení	Počet doprovázejících rodin	Počet rodin, kde kontakt probíhá
Respondentka 1	R1	16	12
Respondentka 2	R2	17	16
Respondentka 3	R3	19	16
Respondentka 4	R4	16	0
Respondentka 5	R5	11	7
Respondentka 6	R6	20	5

Vlastní zdroj

4.5 Realizace výzkumu

Z předchozího textu jsme již zjistili, že tato bakalářská práce se zabývá postojem klíčových pracovních doprovázejících organizací na problematiku kontaktu mezi dětmi v pěstounské péči a jejich biologickými rodiči. Metodou sběru dat byl zvolen strukturovaný rozhovor. Oslovili jsme několik klíčových pracovních a následně s nimi uskutečnili rozhovory. Respondentky byly seznámeny s účelem výzkumu a dále s rozhovory souhlasily. U některých otázek se odpovědi příliš nelišily, naopak u některých otázek byly odpovědi naprosto odlišné, i přes to, že respondentky pracují ve stejné organizaci, tím jsme si potvrdili jedinečnost každé respondentky i každého případu, se kterými klíčové pracovníce pracují.

Všechny rozhovory byly doslovně přepsány, doslovnou transkripcí, a následně vyhodnoceny za pomoci metody kódování. Transkripcí se nazývá proces převodu mluveného projevu z interview nebo ze skupinové diskuse do písemné podoby. Jedná se o časově velmi

náročnou pro proceduru. Pro podrobné vyhodnocení je však transkripce podmínkou. Je možné pak zdůrazňovat důležitá místa podtrháváním, opatřovat určitá místa komentářem na kraji stránky nebo vytvářet seznamy a srovnávat jednotlivá místa textu (Mayring, 1990). Kódování dat se využívá jako primární analýza ve všech designech kvalitativního výzkumu. Začíná otevřeným kódováním, jako první si identifikujeme hlavní témata a rozdělíme text na dílčí jednotky. Dále pak označíme významové jednotky pomocí kódů. Jako kód může být slovo, sousloví nebo krátká fráze. Jako poslední seskupíme kódy podle jejich podobnosti do kategorií (Reichel, 2009).

Kategoriální systémy slouží k provádění redukce dat. Využívají se při kódování záznamů rozhovorů, pozorování nebo dokumentů. Kategoriální systémy se používají i při návrhu zobrazování dat. Pak plní zobrazovací funkci. Různé způsoby konstrukce kategoriálních systémů mají již blízko k metodám vyhodnocování a k interpretaci, proto o nich bude řeč ještě v dalších odstavcích. Konstrukcí kategoriálních systémů se myslí návrh popisného systému kategorií pro systematickou klasifikaci a roztřídění dat, přičemž se silněji nebo slaběji vychází přímo z nashromážděných dat. Jejich pomocí uspořádáváme datový materiál tím, že ho přiřazujeme k různým nadpisům (Hendl, 2005).

Pro zpracování dat jsme použili prvky modelu zakotvené teorie. Jako první jsme stanovili kódy a vypracovali kategorie, které by objasnilly data, tzv. otevřené kódování. Dále jsme pokračovali axiálním kódováním těchto kategorií a hledali souvislosti mezi kategoriemi, paradigmatický model. A v poslední řadě jsme rozpracovali tyto kategorie do všeobecnějších analytických rámců, které jsou relevantní i mimo zkoumané prostředí tzv. selektivní kódování. Dále jsme použili prvky zakotvené teorie (grounded theory), ta neoznačuje nějakou určitou teorii, nýbrž určitou strategii výzkumu a zároveň způsob analýzy získaných dat.

5 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Tato kapitola se věnuje analýze námi získaných dat. Data byla získána za pomoci strukturovaného rozhovoru se šesti respondentkami. K analýze dat jsme zvolili metodu otevřeného kódování. Získaná data jsme převedli do písemné podoby a následně rozdělili do jednotek, kterými můžou podle Švaříčka a Šed'ové (2014) být jednotky slova, věty, celé odstavce či sekvence slov. Dále jsme ke každé jednotce přidělili kód. Pro lepší orientaci v textu jsme si kódy barevně rozlišovali. Po následném rozkódování rozhovorů jsme si všechny kódy vypsali a seřadili kódy, které spolu souvisí. Tak vznikly tzv. kategorie, které jsme vypsali níže do tabulky.

Tabulka 3 – Rozdělení kategorií a kódů

Název kategorie	Názvy kódů
Kdy, kde, jak?	Individualita, Četnost, Typy, Potřeba, Telefonicky, Email, Messenger, Vzdělávací akce, Fotografie, Skype, Dopis, Pravidelnost, Klíčový pracovník, Biologický rodič, Dítě, Sourozenec, Pěstouni, OSPOD, Neutrální místo, Asistence, Kancelář DO, Soud, Zákon, Jasná pravidla
Nic se nesmí podcenit	Pravidla, Společné setkání, Příprava, Další organizace, Kulatý stůl, Případová konference, Místo, Termín, Domluva, Podmínky, Osobnost pěstouna, Věk dítěte, S asistencí, Bez asistence
Každý to má jinak	Spolupráce, Podpora, Povinnost, Respekt, Obavy, Obtížnost, Benevolence, Problém, Nespolehlivost, Rozdíly, Spontánnost, Individualita
Je to složité	Identita, Zájem, Respekt, Zmatek, Trauma, Poznání, Přizpůsobení, Konkurence, Nejistota, Rozdíly, Spontánnost, Individualita, Pomočování, Agresivita, Rozrušení, Hyperaktivita, Nechuť k jídlu

Vypilujme to!	Neutrální osoba, Vylepšení, Zájmy dítěte, Spolupráce, Nevhodnost, Školení, Příprava, Modelové situace, Zástupce, Potřeby, Sjednocení, Příprava, Role soudu

Vlastní zdroj

5.1 Kategorie č. 1 – Kdy, kde, jak?

Do této kategorie jsme zařadili následující kódy: **Individualita, Četnost, Typy a Potřeba, Telefonicky, Email, Messenger, Vzdělávací akce, Fotografie, Skype, Dopis, Pravidelnost, Klíčový pracovník, Biologický rodič, Dítě, Sourozenec, Pěstouni, OSPOD, Neutrální místo, Asistence, Kancelář DO, Soud, Zákon, Jasná pravidla**

Tato kategorie se zaměřuje na typy kontaktů, se kterými naše respondentky pracují, a jak často se tyto kontakty uskutečňují, protože jak již z teoretické části této práce víme, typů kontaktů je více. Z výsledků jsme zjistili, že nejčastěji spolupracují na osobních kontaktech. Časté jsou také kontakty přes mail, telefon, sociální sítě či dopis. Dále nám někteří respondenti poskytli příklad z praxe. Na otázku, s jakými typy kontaktů pracujete a jak probíhají, odpověděli respondenti následovně.

R2: „*Kontakt probíhá různými způsoby. Nejčastěji v domácnosti pěstounů, pak telefonicky, emailově, přes messenger, na vzdělávacích akcích apod. Dle zákona musí probíhat min. 1x za dva měsíce. S některými rodinami jsem ovšem v kontaktu mnohem častěji. Většinou jsou to kontakty, na kterých je klíčová pracovnice, bio rodiče či sourozenci, pěstouni a dítě v pp. Občas je kontakt podpořen ještě soc. pracovníci OSPOD... Většinou prvotní kontakty domlouvám já a asistuji u nich – je to většinou v případě pěstounů na přechodnou dobu. Kontakty také mohou mít různé formy – telefonické, posílají se fotografie. Mohou probíhat jednou za měsíc, jednou týdně či jednou za půl roku. U některých není pravidelnost. U některých se naopak snažíme pravidelnost nastavit.*“

R3: „*Kontakty probíhají telefonicky, písemně, přes skype, přes soc. sítě, posílání fotek, posílání dopisů, osobně, v některých rodinách alespoň povídáním o biologické rodině. Spolupracuji především na osobních kontaktech. Nemám žádný asistovaný kontakt, mám 5 facilitovaných kontaktů. U dvou rodin zprostředkovávám telefonní a emailový kontakt. V jednom případě byla matka v minulosti na pěstounku agresivní.*“

Předávám tedy informace o dítěti matce já. V druhém případě nechce biologická babička komunikovat přímo s pěstounkou, chce informace zprostředkovaně.“

R4: *„Žádné kontakty s bio rodiči nemáme, občas se pěstouni s dítětem sami setkají.“*

R5: *„Nejčastěji s asistovanými... Kontakty se snažíme přizpůsobovat dítěti a jeho potřebám, nejčastější frekvence asistovaných kontaktů je však 1x za 1-3 měsíce v délce 1-2 hodiny.*

Pokud bychom mluvili o kontaktech neasistovaných, tak ty si pěstouni domlouvají s rodiči sami, pokud s nimi mají dobré vztahy. Velký rozdíl je také v příbuzenské pěstounské péči a u klasických pěstounů. ... Nejprve přichází biologická rodina a posléze pěstouni s dítětem (pokud se jedná o starší dítě mohou pěstouni odejít, často však zůstávají, aby se dítě cítilo v bezpečí). Následně se rodina věnuje dítěti a pěstouni i já se snažíme nezasahovat a pouze přihlížet (v ideálním případě). Délka trvání je domluvena předem a opět první odchází pěstouni s dítětem a posléze až biologická rodina.“

R6: *„Probíhají asistované kontakty. U jednotlivých případů je frekvence kontaktů stanovena individuálně. Setkáváme se na neutrálních místech (kancelář naší pobočky, rodinná centra, OSPOD, dětská hřiště, kavárny s dětským koutkem atd.). Kontakt trvá obvykle hodinu a půl a klíčový pracovník vystupuje jako „pozorovatel“, v případě potřeby do kontaktu zasáhne.“*

5.2 Kategorie č. 2 – Nic se nesmí podcenit

Do této kategorie jsme zařadili následující kódy: **Pravidla, Společné setkání, Příprava, Další organizace, Kulatý stůl, Případová konference, Místo, Termín, Domluva, Podmínky, Osobnost pěstouna, Věk dítěte, S asistencí, Bez asistence**

Do této kategorie jsme zařadili přípravy na kontakt a zkušenosti respondentek ve spolupráci s dalšími organizacemi jako jsou PČR, SAS či OSPOD, pak také s psychology, poradnami, K-centry a školními psychology. Z výsledků jsme zjistili, že všichni spolupracují s OSPOD. Dále často spolupracují se SAS. K výjimečným případům byla přizvána také PČR. Spolupráci s OSPOD respondentky hodnotí kladně, nicméně stále není jednota v zájmu. Kontakty by měly probíhat pouze, pokud je to v zájmu dítěte, bohužel, ne vždy tomu tak je.

Nejdříve se podáváme na spolupráci s dalšími organizacemi.

R1: *„Ano. Při plánování spolupracujeme s OSPODem. Pak třeba se SASkou, případně psychology, poradnami, K-centry, školními psychology. jednou se kolegyni stalo, že musela přijet PČR.“*

R5: „Ano při plánování kontaktu spolupracujeme s OSPODy, dále pak s dalšími doprovázejícími organizacemi.“

R6: „Ano, ve většině případů s OSPOD.“

Nyní se podíváme na přípravy před samotným kontaktem. Na otázku, zda před samotným kontaktem probíhají nějaké přípravy odpověděli respondenti následovně.

R1: „Je dobré se před zahájením samotných kontaktů sejit a nastavit si pravidla. Měli by být přítomni všichni, kterých se to týká. Pěstouni, bio rodiče, klíčový pracovník, pracovník OSPOD. Případně další odborní pracovníci, třeba pokud dochází SASka do bio rodiny. Dohodnou se pravidla, kde, kdy a jak často se kontakty uskuteční, jak bude probíhat omlouvání, pokud některý z účastníků nebude moci přijít. Měly by se dohodnout i konkrétní datумы setkání, třeba na tři měsíce dopředu.“

R3: „Při nastavení pravidel kontaktu na začátku vždy využíváme společné setkání. Když je vstřícný přístup všech, volíme kulatý stůl, pokud je očekávaná konfrontace postojů, volíme případovou konferenci. Setkání děláme i opakovaně pro vyhodnocení nastavených pravidel. Připravujeme na kontakt děti i pěstouny, někdy postrádám přípravu rodiče.“

R4: „Ne, jen jsou rodiče poučeni, jak se mají během kontaktu chovat.“

R5: „Ano, každý kontakt se snažíme pečlivě naplánovat a přizpůsobit dítěti. Probíhají případové konference na OSPOD nebo minimálně schůzky s biologickou rodinou. Na samotný kontakt pak dítě připravuje pěstoun, popřípadě ve spolupráci s psychologem.“

R6: „Minimálně probíhá konzultace s pracovníci daného OSPOD. U nepříbuzenské PP, či PPPD obvykle případové konference bývají uskutečňovány, což vnímám jako velmi přínosné.“

5.3 Kategorie č. 3 – Každý to má jinak

Do této kategorie jsme zařadili následující kódy: **Spolupráce, Podpora, Povinnost, Respekt, Obavy, Obtížnost, Benevolence, Problém, Nespolehlivost, Rozdíly, Spontánnost, Individualita**

V této kategorii se zaměříme na spolupráci s rodiči a pěstouny. Opět jde o velmi individuální záležitost a vyskytly se nám pozitivní i negativní odpovědi. Nejdříve se podíváme na spolupráci s pěstouny. Dle odpovědí je spolupráce s pěstouny většinou kladná, obzvláště pokud jde o profesionální pěstouny. U příbuzenské pěstounské péče je již spolupráce o něco složitější.

R1: „Spolupráce pěstounů je dobrá. U klasických pěstounů je skvělá. Oni do toho jdou s tím, že kontakty můžou probíhat a jsou na to připravení. Počítají s tím. U příbuzenských je to jak kde... oni se snaží spolupracovat, ale je to pro ně těžší. Mezi prarodiči a bio rodiči dětí jsou rodinné vazby, které jsou často narušené. Panují mezi nimi neshody, nedůvěra.“

R2: „Pokud jsou kontakty v pravidelný čas a rodiče jsou nekonfliktní, pěstouni vycházejí hodně vstřícně.“

R3: „Pěstouni velmi dobře spolupracují, cení si podpory, jsou si vědomi své povinnosti podporovat sounáležitost dítěte s bio rodinou. Na kontaktech spolupracují dobře...“

R5: „Kladně, pěstouni se vždy snaží spolupracovat a jednat v zájmu dítěte.“

Nyní se zaměříme na spolupráci s rodiči. S rodiči je dle výpovědí respondentek spolupráce mnohem horší, než s pěstouny. Není na ně spoleh, nedodržují termíny a vylouvají se. I když je i spolupráce s rodiči individuální, většina respondentů má se spoluprací s rodiči špatnou zkušenost.

R1: „U rodičů mám spíše negativní zkušenost. Často se stává, že rodiče dítěti slíbí, že přijedou nebo se setkají a pak se omlouvají a nedorazí. To je hodně časté.“

R2: „S některými je jednoduché vyjít, takže se kontakt domluví bez problémů a pak také v klidu proběhne. S některými je to obtížnější, kontakty se pak ruší, rodiče přijedou třeba i pozdě, někteří vůbec. Někteří chtějí kontakt, kdy si zrovna vzpomenou, jsou pak nepříjemní, svádí na pěstouny či pracovníky DO různé situace, přehazují na ně problémy apod.“

R3: „Spolupráce s rodičem je obtížná. Ne vždy dodržuje domluvy, je třeba velká benevolence. Rodičům se hodně vychází vstřícně – místo setkání, čas. Rodič nepřijede na kontakt se zdůvodněním, že nemá peníze na cestu, nedá vědět předem, nedostaví se bez omluvy. Dítě je zklamané, pěstouni naštvaní. Rodič to nebere jako problém.“

R4: „S rodiči už spolupráce obecně nebývá ideální.“

5.4 Kategorie č. 4 – Je to složité

Do této kategorie jsme zařadili následující kódy: **Identita, Zájem, Respekt, Zmatek, Trauma, Poznání, Přizpůsobení, Konkurence, Nejistota, Rozdíly, Spontánnost, Individualita, Pomočování, Agresivita, Rozrušení, Hyperaktivita, Nechuť k jídlu**

V této kategorii jsme zkoumali dopad kontaktu na dítě i na pěstouna. U obou případů jsme se dozvěděli, že záleží na daném případě, každé setkání je jiné a každý člověk je jiný, proto i každý kontakt má jiný dopad na všechny zúčastněné. Kontakty by měly probíhat pouze, pokud je to v zájmu dítěte a má to na něj pozitivní dopad, bohužel, jak jsme se dozvěděli z výpovědí, realita je jiná, na kontakt se hodně tlačí, i přes to, že dítě zažilo u rodičů nějaké trauma, v takovém případě je kontakt naprosto nevhodný a dítě jen rozhodí. Hodně se ustupuje rodičům. Respondentky uvedly, že by například soudně zakázali kontakt s rodičem v případě, že dítě u nich dříve trpělo syndromem CAN, zde je kontakt naprosto nežádoucí a dítěte jen uškodí.

R1: *„Na děti často negativní. Setkávám se často s tím, že když jsou děti u rodičů třeba na víkend, pak se jejich chování zhorší.“*

R2: *„Nedbat tolik na kontakty u dětí, když nejsou vhodné – když dítěti spíše způsobují traumata, když je dítě po kontaktu rozladěné, když je na dítěti očividné, že k rodičům nemá vztah, že je nechce vidat apod.“ ... „Některé děti naopak kontakt hodně rozhodí. Jsou pak několik dní nezvladatelné. Některé se počůravají, některé nechtějí jíst, jsou agresivní, hyperaktivní, rozrušené, bez hranic.“*

R5: *„Často se děti po kontaktu s rodiči chovají „jinak“ jsou uzavřené nebo naopak divoké, pláčou, či se nahlas smějí, klepou se, vrací se jim vzpomínky atd.“*

R6: *„Přínos také nevidím v případech, kdy byly děti těžce zanedbávané, či dokonce týrané, či sexuálně zneužívané. Tehdy by kontakty neměly probíhat vůbec, jelikož jsou pro dítě naopak ohrožující.“*

U negativních odpovědí se respondentky shodly, že je lepší, aby v takových případech kontakt vůbec neprobíhal. Nicméně, jsou i případy, kdy má kontakt naopak pozitivní či neutrální dopad.

R1: *„Někde je to v pohodě a nemá to dopad žádný.“*

R2: *„Některé děti v pohodě žijí s tím, že mají dvě maminky a dva tatínky a pracují s tím. Takže je pro ně kontakt v pohodě, na rodiče se těší, kontakt si užijí a pak spokojené se vrací zpět do PP rodiny.“*

R3: *„Pozitivní dopad má kontakt dítěte s rodičem na tvorbu jeho identity – „nejsem odložený, nechtěný, moje vlastní máma/táta o mě stojí, zajímám je.“*

Kontakt má bezpochyby dopad i na pěstouna, který je nyní nedílnou součástí života dítěte a je s ním v každodenním kontaktu, proto nás zajímal i názor respondentek na ně. Opět se nám vyskytovaly pozitivní i negativní odpovědi. Nejdříve se zaměříme na ty negativní.

R1: „... je to určitě stres navíc a velký zásah do života pěstounské rodiny. Obzvláště pokud jsou rodiče třeba v tom vězení.“

R2: „...Pěstounka pak několik dní trpí, než se kluk srovná....“

R3: „Pokud jsou kontakty náročné, rodič pěstouny zpochybňuje, kritizuje, soupeří s nimi, tak pro pěstouny je to velmi demotivující, zraňující, ztrácí chuť a sílu, cítí se nedocenění, vyčerpání.“

Povzbuzením je, že kontakt může mít v některých případech i pozitivní dopad, zejména platí, že pokud je kontakt dobrý pro dítě, je dobrý také pro pěstouna.

R3: „Pokud rodič pěstouna respektuje, tak je to pro pěstouna posílení.“

R4: „Skoro žádný, možná si může vytvořit co možná nejvíce objektivní obraz o rodičích a z toho trochu vycházet při péči o dítě.“

R6: „Pakliže jsou kontakty bezproblémové a dítě z nich má radost (jsou pro něj přínosem), pěstoun toto také vnímá kladně.“

5.5 Kategorie č. 5 – Vypilujme to!

Do této kategorie jsme zařadili následující kódy: **Neutrální osoba, Vylepšení, Zájmy dítěte, Spolupráce, Neutrální osoba, Nevhodnost, Školení, Příprava, Modelové situace, Zástupce, Potřeby, Sjednání, Příprava, Role soudu**

V této kategorii jsme se zaměřili na celkové zlepšení služby doprovázení, co by se podle klíčových pracovníků mělo zlepšit a tím dosáhnout lepších výsledků. Zeptali jsme se respondentek, zdali by uvítaly novou činnost či změnu v přístupu, aby byla tato služba pro klienty efektivnější. Respondentky se víceméně v odpovědích shodovaly. Zejména by ocenily stoprocentní spolupráci s OSPOD.

R1: „Multidisciplinární spolupráci považuji za důležitou. Naše organizace třeba dvakrát do roka pořádá setkání se sociálními pracovníky OSPOD, se kterými spolupracujeme. To považuji za přínosné, protože si můžeme navzájem sdělit, kde nám, co funguje,

kde naopak co nefunguje. Jak přistupovat k různým situacím a případům. Sladit a sjednotit náš přístup. Sdílet zkušenosti. “

R2: „Větší spolupráci mezi pěstouny, OSPODy a pracovníkem DO. Zde vidím občas problém, DO stojí spíše za pěstouny, pracovník OSPOD by měl stát za dítětem, ale mnohdy více stojí za rodiči. Ujednotit se a opravdu dbát na potřebu těch dětí, ne jejich rodičů. “

R3: „Možná by pomohla nějaká centra pro podporu kontaktů s bio rodinou a dětí v NRP. Kde by si mohli jak rodiče, tak pěstouni toto zkonzultovat. Byli by tam osoby, které pracují jak s rodiči, tak s pěstouny. “

R6: „Aby byly kontakty efektivní, nutná je vždy spolupráce všech zúčastněných stran a důkladná příprava. “

Respondentky dále uvedly, že by se mělo jednat zejména v zájmu dítěte, bohužel ne vždy se ta jedná. Často kontakt probíhá i když má očividně negativní dopad na dítě. Rodičům se silně ustupuje, například v termínu či místě kontaktu, a on pak ani nepřijede. Na těch odpovědích se shodly všechny respondentky.

R1: „.... nenutit dítě do kontaktu s bio rodiči, pokud je viditelné, že to není v jeho zájmu, pokud mu to způsobuje viditelnou újmu. “

R3: „Zapojit „neutrální osobu“, která vidí zájem všech. Zájem dítěte, pěstounů i rodičů.... Za mě by možná pomohlo, kdyby zde byl KOORDINÁTOR kontaktů. Osoba, u které se všechny potřeby účastníků sejdou a ten hledá optimální nastavení a je neutrální, samozřejmě s akcentem zájmu a bezpečného kontaktu pro dítě. “

R5: „Vždy jednat v zájmu dítěte, netrvat na kontaktu s bio rodinou za každé situace (když si to dítě nepřeje, hrozí retraumatizace atd.). Zjišťovat, zda má kontakt přínos pro dítě. Praktikovat převážně asistované kontakty. Více soudně omezovat kontakty u rodičů, kteří se dopouštěli na dětech týrání, zanedbávání či zneužívání. “

R4: „Všechny spolupracující subjekty by se měly zaměřit na nejlepší zájem dítěte a nepodrobovat děti „experimentům“ dle libosti biologických rodičů. Měly by mít jednotný záměr – pomoc dítěti, udělat to nejlepší v jeho zájmu.“

R6: „V popředí by měl být vždy zájem dítěte, nikoliv zájem rodičů!“

5.6 Shrnutí výsledků výzkumu

Ve výzkumu jsme zjišťovali pohled klíčových pracovníků na problematiku kontaktu dětí v pěstounské péči s jejich biologickými rodiči. Hlavním výzkumným cílem bylo tedy zjistit pohled klíčových pracovníků doprovázejících organizací na kontakt dítěte v pěstounské péči s biologickými rodiči. Dále jsme si zvolili dílčí cíle, kde nás zajímaly způsoby, jakými kontakty probíhají a jako často. Také nás zajímalo, jaký má tento kontakt dopad na dítě a na pěstouny a poslední dílčí cíl měl porozumět konfliktu dvojí loajality u dětí.

Výzkum ukázal, že zkušenosti klíčových pracovníků jsou opravdu různorodé a záleží na daném případě. Respondentky mají pozitivní i negativní zkušenosti se zprostředkováváním kontaktu. Z první dílčí výzkumné otázky nám vyplynulo, že kontakt nejčastěji probíhá osobním setkáním na neutrální půdě jako je hřiště nebo kancelář doprovodné organizace, dále třeba i v domácnosti pěstounů či na vzdělávacích akcích. Pokud se nejedná o osobní setkání, pak se nejčastěji volí kontakt skrze telefon, email či messenger. Dle zákona má kontakt probíhat 1x za dva měsíce. Kontakty však probíhají různě, někde je to 1x za 1-3 měsíce v délce asi 1-2 hodiny někde každý měsíc.

Obecně by se dalo říct, že kontakt mezi dítětem a jeho biologickým rodičem by měl probíhat pouze v případě, že má pozitivní dopad na dítě. Bohužel tomu tak není. Podle § 47a odst. 2 písm. e) a h) zákona o sociálně-právní ochraně dětí je v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s rodiči, a umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči. Zde se nám rozchází teorie s praxí, dle zákona by měly být děti v pěstounské péči v kontaktu se svými rodiči, už není ale dodáno, že v některých případech je to opravdu nežádoucí a celá situace se může jen zhoršit. Dobře to popisují Lee a Whiting v roce 2007, kdy uvádí, že je pro dítě ve většině případů prospěšné, pokud má kontakt se svou původní rodinou, i když žije jinde. Respondentky se ale shodly na dobré spolupráci s pěstouny při kontaktu, zejména s profesionálními pěstouny. Horší je již spolupráce ze strany rodičů, kterým se vychází až moc vstřícně, ustupuje se jim a oni následně

bez omluvy na setkání ani nepřijdou, to má opět velmi negativní dopad na dítě. Dle výzkumu se také potvrdilo, že kontakt může u dítěte vyvolat zmatek, změny nálad i chování, což uvádí i Lexová, Pazlarová, Štokrová a Matoušek, 2013. Na poslední dílčí výzkumnou otázku se nám sešly různé odpovědi. Všechny respondentky se však shodly, že má konflikt dvojí loajality negativní dopad na dítě, protože nechce ani jednomu ublížit. V prvním případě respondentky konflikt dvojí loajality u dětí pozorují a vnímají to jako zásadní problém. Rodiče často nechápou, že je dítě v pěstounské péči pro jeho nejlepší zájem a měl by být pěstounům vděčný. Respondentky, které se s tímto konfliktem setkaly tvrdí, že tím dítě velmi trpí, protože nechce ublížit ani rodiči ani pěstounům. Nastávají i případy, kdy se rodiče snaží pěstouny poučovat a kritizují jejich výchovu. Některé respondentky uvedly, že se ničím takovým neseťkali, ale uvedli, že to má jistě negativní dopad na dítě i pěstouna. Děti se pak chtějí zavděčit oběma stranám a můžou být nejisté a mají pocit, že nemají jistotu v jedné pečující osobě. Výzkum také ukázal, že by si klíčoví pracovníci doprovázejících organizací přáli, aby byla větší spolupráce mezi nimi, OSPOD, SAS i dalšími organizacemi, aby si předávali zkušenosti, konzultovali jednotlivé případy, a to vše v nejlepším zájmu dítěte.

ZÁVĚR

Jako téma této bakalářské práce jsme si zvolili kontakt dětí v pěstounské péči s biologickými rodiči pohledem pracovníků doprovázejících organizací. V teoretické části této bakalářské práce jsme si představili druhy pěstounské péče, popsali jsme si rodinu, seznámili se s doprovázejícími organizacemi pro pěstounské rodiny a vymezili si klíčového pracovníka a v poslední, teoretické části jsme si určili druhy kontaktu, popsali, jak samotný kontakt probíhá a co mu předchází. Následovala praktická část bakalářské práce, kde jsme prováděli výzkum. Pro výzkum jsme zvolili kvalitativní šetření. Nejprve jsme se stanovili metodologii výzkumu. Stanovili jsme si výzkumný cíl a výzkumnou otázku. Dále jsme si vymezili výzkumný soubor. Uskutečnili jsme tedy rozhovor se šesti klíčovými pracovníky z doprovázejících organizací, kdy jsme získávali data do hloubky. V posledních krocích práce jsme prováděli analýzu a interpretaci dat.

Z výsledků nám vyplynulo, že celá problematika kontaktu dítěte v pěstounské péči s biologickými rodiči není ještě zdaleka tak perfektní, jak by bylo vhodné. Je zde spor mezi teorií a praxí. Kdy i v zákoně najdeme, že mají děti s rodiči být v kontaktu, jenže ne vždy je tento kontakt pro dítě přínosný, ba naopak. Respondentky se často podílejí na zprostředkování kontaktu, zejména osobního, ale domlouvají také kontakt telefonický, emailem nebo skrz dopisy, například pokud jsou rodiče ve výkonu trestu. Respondentky zprostředkovávají kontakty u profesionálních pěstounů, u příbuzenské PP si kontakty s rodiči většinou řeší pěstouni sami. Před samotným kontaktem, ve většině případů, spolupracují s OSPOD, například na případové konferenci, kde domlouvají vhodné místo a termín kontaktu a také podmínky, za kterých bude kontakt probíhat. Respondentky pozitivně hodnotily spolupráci pěstounů při zprostředkovávání kontaktu. Hůře pak hodnotily rodiče, se kterými je spolupráce náročnější, i přes to, že se jim velmi ustupuje, často na setkání ani nepřijdou. Některé děti jsou smířeny s tím, že mají dvě maminky a dva tatínky a jsou s tím v pořádku, kontakt s rodičem si užijí a pak se vrátí zpět do pěstounské rodiny. Naopak jsou děti, na které má kontakt velký vliv. Po kontaktu jsou rozhozené, několik dní jsou nezvladatelné, nemají chuť k jídlu a jsou agresivní. Respondentky při plánování kontaktu hojně spolupracují s OSPOD, s nimi je spolupráce dle výpovědí dobrá, avšak respondentky by uvítaly větší propojenost a jednotnost právě s OSPOD, SAS, psychology, učiteli a jinými organizacemi. Dle výpovědí respondentek by určité věci, týkající se celé této problematiky trochu změnily. V první řadě by určitě tolik netlačily na kontakty, když mají

očividně špatný vliv na dítě. Také by velmi ocenily větší spolupráci s OSPOD, jinými DO, PČR, SAS, psychology a učiteli, to vše v nejlepším zájmu dítěte.

Závěrem bychom shrnuli, že každý člověk je jiný, každý pěstoun je jiný, každý rodič je jiný, každé dítě je jiné, zkrátka každý účastník podílející se na kontaktu je jiný, takže i každý kontakt je naprosto individuální.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- 1) BECHYŇOVÁ, Věra, 2012. *Případové konference*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0181-6.
- 2) BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ, 2008. *Sanace rodiny: Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-392-5.
- 3) BICKOVÁ, Lucie, 2011. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky. ISBN 978-80-904668-1-4.
- 4) BUBLEOVÁ, Věduna et al., 2007. *Pěstouni mají právo na služby: Praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči*. Praha: Rozum a Cit.
- 5) ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. 3. 2006 o sociálních službách, v platném znění. In: Sbirka zákonů České republiky [online]. 2006, částka 37 [cit. 2018-04-23]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4883>
- 6) DVOŘÁČEK, Jiří, 2009. *Kompendium pedagogiky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-405-1.
- 7) HAVRDOVÁ, Zuzana a Martin HAJNÝ, 2008. *Praktická supervize: průvodce supervizí pro začínající supervizory, manažery a příjemce supervize*. Praha: Galén. ISBN 978-80-7262-532-1.
- 8) HAWKINS, Peter a Robin SHOHET, 2004. *Supervize v pomáhajících profesích*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-715-9.
- 9) HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.
- 10) KERLINGER, Fred N., 1972. *Základy výzkumu chování: pedagogický a psychologický výzkum*. Přeložil Vilém CHMELÁŘ. Praha: Academia.
- 11) KOCOURKOVÁ, Jana a Ria ČERNÁ. *Kontakt dětí v náhradní rodinné péči s biologickou rodinou: Formulář pro vyhodnocení rizik kontaktu Praktické rady pro nastavování kontakt* [online]. ISBN 978-80-904801-6-2.
- 12) KOPŘIVA, Karel, 2006. *Lidský vztah jako součást profese: [psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese]*. 5. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7367-181-6.

- 13) LEXOVÁ, Jana et al., 2013. *Sborník dobré praxe: Kazuistiky z náhradních rodin*. ISBN 978-80-905600-0-0.
- 14) Manuál klíčového pracovníka. Děti patří domů [online]. 2018, 2013 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: https://www.detipatridomu.cz/wp-content/uploads/manual_klicoveho_pracovnika_dpd.pdf
- 15) MATĚJČEK, Zdeněk, 1992. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství: v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 80-04-25236-2.
- 16) MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2014. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0522-7.
- 17) MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2014. *Podpora rodiny: Manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0697-2.
- 18) *Metodické doporučení MPSV č. 9/2009 k sociální práci s ohroženou rodinou*. In: Dostupné také z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-9.pdf/ba7a119a-a609-3383-dbaa-76ee24b356ee
- 19) MOLDRZYK, Zdeněk. *Specifická situace příbuzenských pěstounů* [online]. [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/specificka-situace-pribuzenskych-pestounu#jak>
- 20) *NA JEDNÉ LODI ANEB Jak uspořádat případovou konferenci v oblasti péče o ohrožené děti* [online], 2010. Dostupné také z: http://www.nadacesirius.cz/soubory/metodiky/Rozum_a_cit_Na_jedne_lodi_aneb_jak_uspoadat_pipadovou_konferenci_v_oblasti_pee_o_ohroene_dti.pdf
- 21) PAZLAROVÁ, Hana, 2016. *Pěstounská péče: Manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1020-7.
- 22) PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK, 2012. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4317-2.
- 23) *Právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin*, 2014. Praha: Nadační fond J&T.

- 24) Pro zájemce o pěstounskou péči. In: Amalthea [online]. 2012 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: http://www.amalthea.cz/data/File/metodiky%20ke%20stazeni/odborn%C3%A9%20metodiky/nove%20formy%20pestounske%20pece_web.pdf
- 25) PURVIS, Karyn B., David R. CROSS a Wendy Lyons SUNSHINE, 2013. *Dítě v nové rodině*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4535-0.
- 26) *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, 2015. Ministerstvo práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-7421-103-4.
- 27) *SMĚRNICE O NÁHRADNÍ PÉČI O DĚTI*, 2009. Praha: Sdružení SOS dětských vesniček.
- 28) SOBKOVÁ, Petra, Milena ÖBRINK HOBZOVÁ a Helena POSPÍŠILOVÁ, 2015. *Sociální pedagogika a její metody*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4885-5.
- 29) SOBOTKOVÁ, Irena a Veronika OČENÁŠKOVÁ, 2013. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3821-4.
- 30) Sociální pracovník. Slovník sociálního zabezpečení [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2018, 2018 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <http://slovník.mpsv.cz/socialni-pracovnik.html>
- 31) *System NRP v České republice* [online]. Dostupné z: <https://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/system-nahradni-rodinne-pece-v-cr/>
- 32) ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. PRAHA: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- 33) UHLÍŘOVÁ, Veronika, 2010. *Dítě ve výchově příbuzných*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit.
- 34) VÁVROVÁ, Soňa, 2012. *Doprovázení v pomáhajících profesích*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0087-1.
- 35) VLČKOVÁ, Helena. Metodika pro asistovaný kontakt dítěte s biologickou rodinou. In: *Rozum a cit*, z.s. [online]. Dostupné z:

http://www.pestounskapece.cz/file_prirucky-a-publikace/RaC/Methodika_AK-Rozum_a_Cit%282015%29.pdf

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

atd.	A tak dále
CAN	Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte
č.	číslo
IPOD	Individuální plán ochrany dítěte
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
např.	Například
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
PČR	Policie České republiky
PK	Případová konference
PP	Pěstounská péče
PPPD	Pěstounská péče na přechodnou dobu
Příp.	Případně
s.	strana
SAS	Sociálně aktivizační služba
Sb.,	Sbírka zákonů

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Principy práce klíčového pracovníka.....	25
Tabulka 2 Údaje o respondentkách.....	46
Tabulka 3 Rozdělení kategorií a kódů	48

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Otázky do rozhovoru

Příloha P II: Ukázka zakódovaného rozhovoru

PŘÍLOHA P I: OTÁZKY DO ROZHOVORU

1. Jakým způsobem probíhá kontakt a jak často?
2. Kolik rodin doprovázíte?
3. U kolika rodin řešíte kontakty s biologickými rodiči?
4. S jakými typy kontaktů pracujete a jak probíhají?
5. Probíhají před samotným kontaktem nějaké přípravy? (případové konference, kulatý stůl atd.)
6. Spolupracujete při plánování kontaktu či při samotném kontaktu s dalšími organizacemi?
7. Jak hodnotíte spolupráci pěstounů při zprostředkování kontaktu dítěte s rodiči?
8. Jak hodnotíte spolupráci rodičů při zprostředkování kontaktu?
9. Jaký má podle Vás kontakt dítěte s rodičem dopad na dítě?
10. Jaký má podle Vás kontakt dítěte s rodičem dopad na pěstouna?
11. Pociťujete u dětí konflikt dvojí loajality, pokud ano, v čem? (Pociťujete, že jsou pěstouni a rodiče v konkurenční roli proti sobě? A má to nějaký dopad na dítě? Jaký?)
12. Napadá vás osobně nějaký způsob (nová činnost, změna přístupu atp.), jak by se mohla tato služba změnit, aby byla při práci s klienty efektivnější?
13. Jak se, podle vašeho názoru, liší spolupráce s pěstouny, kteří jsou biologičtí příbuzní dítěte, a spolupráce s pěstouny profesionálními?

PŘÍLOHA P II: UKÁZKA ZAKÓDOVANÉHO ROZHOVORU

1. Jakým způsobem probíhá kontakt a jak často?

Kontakt probíhá různými způsoby. Nejčastěji v domácnosti pěstounů, pak telefonicky, TELEFONICKY emailově EMAIL, přes messenger MESSENGER, na vzdělávacích akcích apod. TYP KONTAKTU Dle zákona musí probíhat min. 1x za dva měsíce ZÁKON. S některými rodinami jsem ovšem v kontaktu mnohem častěji INDIVIDUALTA. ČETNOST KONTAKTU

2. Kolik rodin doprovázíte?

Já osobně nyní 17 rodin.

3. U kolika rodin řešíte kontakty s biologickými rodiči?

To je těžké říct. Některé rodiny se mnou kontakty s bio rodiči řeší a některé si je řeší sami beze mě a jen se o tom následně pobavíme na schůzce. BEZ ASISTENCE – NEŘEŠÍ KONTAKT Každopádně u sedmi dlouhodobých pp rodin kontakty probíhají. U šesti z nich jsou to PP příbuzenské. A pak probíhají pravidelně kontakty mezi bio rodiči a dětmi, které jsou v přechodné pp. Ty mám tři a zde kontakty řešíme velmi často. RODINY KDE ŘEŠÍM KONTAKT – S ASISTENCÍ

4. S jakými typy kontaktů pracujete a jak probíhají?

Většinou jsou to kontakty, na kterých je klíčová pracovnice, bio rodiče BIOLOGICKÝ RODIČ či sourozenci SOUROZENEC, pěstouni PĚSTOUN a dítě DÍTĚ v pp. Občas je kontakt podpořen ještě soc. pracovníci OSPOD OSPOD. Někdy jsou kontakty podporovány neustále klíčovým pracovníkem KLÍČOVÝ PRACOVNÍK, v některých případech se setkávají pěstouni s dítětem v PP samostatně s bio rodiči bez doprovodu pracovníka. ÚČASTNÍCI KONTAKTU Setkávají se pak třeba na neutrálním místě NEUTRÁLNÍ MÍSTO. Pokud je potřeba asistence ASISTENCE (hrozí ohrožení ze strany rodičů, pěstounka má obavu, možný alkoholismus či drogová závislost u rodičů apod.), probíhají kontakty na kanceláři DO KANCELÁŘ DO či jinde, a to záleží na tom, jak se všichni mezi sebou domluví a jaká je s bio rodiči domluva (jak se chovají, jak k tomu přistupují). MÍSTO SETKÁNÍ Vždy je to velmi individuální INDIVIDUALITA a odvíjí se to i od reakcí samotného dítěte. Někteří rodiče mají

kontakty stanoveny soudem SOUD. Většinou prvotní kontakty domlouvám INVIVO KOD já a asistuji u nich – je to většinou v případě pěstounů na přechodnou dobu. Kontakty také mohou mít různé formy – telefonické TELEFON, posílají se fotografie FOTOGRAFIE. Mohou probíhat jednou za měsíc MĚSÍC, jednou týdně TÝDEN či jednou za půl roku PŮLROK. U některých není pravidelnost NEPRAVIDELNOST. U některých se naopak snažíme pravidelnost nastavit PRAVIDELNOST. Kontakt probíhat pak tak, že jestliže není žádné ohrožení ze strany rodiče, nechají se s dítětem o samotě a my s pěstounkou dohlížíme z povzdálí ASISTENCE. Jestliže je to zapotřebí, u kontaktu jsme s rodiči i dětmi a nevzdalejeme se. Někdy kontakty probíhají i tak, že si rodiče dítě vyzvedne, má ho nějaký čas a pak ho vrátí zpět k pěstounům – zde musí být nastavená jasná pravidla a měl by o tom vědět pracovník OSPOD. JASNÁ PRAVIDLA – TYP KONTAKTU

5. Probíhají před samotným kontaktem nějaké přípravy? (případové konference, kulatý stůl atd.)

Většinou to funguje tak, že se domluvíme s pracovníci OSPOD, pak rodiči dítěte a pěstouny. Zvolíme vhodný termín a místo DOMLUVA. Takže není nutná PK. Toto je většinou tehdy, když je s rodiči dobrá domluva.

Jsou ale i situace, kdy je PK zapotřebí, kde se sejdou odborníci, pěstouni, bio rodiče a kontakty se nastavují tak, aby vyhovovali oběma stranám. Z PK se pak vytváří zápis, se kterým jsou všichni srozuměni, takže to pak předchází dohadům apod. Toto také řeším především u PPPD, zde je lepší kontakty domluvit a stanovit na pevně. PŘÍPADOVÁ KONFERENE – PŘÍPRAVA NA KONTAKT

6. Spolupracujete při plánování kontaktu či při samotném kontaktu s dalšími organizacemi?

Většinou jen s OSPOD OSPOD. Dvakrát to byly jiné doprovodné organizace. JINÉ DO – SPOLUPRACE S DALŠÍMI

7. Jak hodnotíte spolupráci pěstounů při zprostředkování kontaktu dítěte s rodiči?

Toto je také velmi individuální INDIVIDUALITA. Je to podle toho, jak často kontakty mají probíhat, jací jsou rodiče, jaký je pracovník OSPOD. Pokud jsou kontakty v pravidelný čas a rodiče jsou nekonfliktní, pěstouni vycházejí hodně vstříc. Pokud rodiče dělají problémy,

je spolupráce složitější, ale i tak se s nimi vždy domluvíme a kontakt proběhne většinou v klidu. SPOLUPRÁCE PĚSTOUNŮ

8. Jak hodnotíte spolupráci rodičů při zprostředkování kontaktu?

S některými je jednoduché vyjít, takže se kontakt domluví bez problémů a pak také v klidu proběhne BEZ PROBLÉMU. S některými je to obtížnější, kontakty se pak ruší, rodiče přijedou třeba i pozdě, někteří vůbec. Někteří chtějí kontakt, kdy si zrovna vzpomenou, jsou pak nepříjemní, svádí na pěstouny či pracovníky DO různé situace, přehazují na ně problémy apod. SPOLUPRÁCE RODIČŮ (AD HOC)

9. Jaký má podle Vás kontakt dítěte s rodičem dopad na dítě?

Některé děti v pohodě žijí s tím, že mají dvě maminky a dva tatínky a pracují s tím. Takže je pro ně kontakt v pohodě, na rodiče se těší, kontakt si užijí a pak spokojené se vrací zpět do PP rodiny. Hodně záleží na tom, jak s dítětem pracuje samostatný pěstoun a na tom, jak se k tomu staví sami rodiče. POZITIVNÍ DOPAD NA DÍTĚ

U některých dětí rodiče přichází a odchází – to se většinou děje u příbuzenské PP. Děti reagují různě, je to hodně podle věku těchto dětí VĚK DÍTĚTE. Někomu to přijde normální, když se tu občas vyskytne matka, někdo by stál o více zájmu, ale rodiče nechtějí a ty děti to samy vědí.

Některé děti naopak kontakt hodně rozhodí. Jsou pak několik dní nezvladatelné. Některé se počůravají POMOČOVÁNÍ, některé nechtějí jíst NECHUŤ K JÍDLU, jsou agresivní AGRESIVITA, hyperaktivní HYPERAKTIVITA, rozrušené ROZRUŠENOST, bez hranic ŽÁDNÉ HRANICE – NEGATIVNÍ DOPAD NA DÍTĚ

10. Jaký má podle Vás kontakt dítěte s rodičem dopad na pěstouna?

Mám PPPD, která má u sebe dvě děti a kontakty probíhají nepravidelně, ale zhruba jednou za měsíc, měsíc a půl se sejdou. Pěstounka kontakty neřeší, nebere si to nějak osobně, snaží se jim vycházet vstříc NEŘEŠÍ. S rodiči je relativně dobrá domluva, děti kontakty zvládají velmi dobře. DOPAD NA PĚSTOUNA

Pak mám PPPD, která má u sebe malého chlapce a té kontakty přímo vadí. S matkou dítěte je totiž velmi špatná domluva, neplní to, co slíbí, dítě nacpává sladkostmi, lže apod. Dítě

je po kontaktu rozhozené, hyperaktivní a nevladatelné. Pěstounka pak několik dní trpí, než se kluk srovná. **NEGATIVNÍ DOPAD NA PĚSTOUNA**

11. Pociťujete u dětí konflikt dvojí loajality, pokud ano, v čem? (Pociťujete, že jsou pěstouni a rodiče v konkurenční roli proti sobě? A má to nějaký dopad na dítě? Jaký?)

Ano, občas jsou pěstouni a rodiče v konkurenční roli proti sobě **KONKURENCE**. Dítě tím pak samozřejmě trpí, protože nechce ublížit jednomu ani druhému. Snažíme se o to, aby spolu vycházeli a když to nejde stále, tak aby spolu vycházeli alespoň před dítětem. Ještě se stává, že dítě, ač je u pěstounů (i prarodičů), tak má tendence se svých bio rodičů zastávat a následně je konflikt rolí i v pěstounské rodině. **KDL**

12. Napadá vás osobně nějaký způsob (nová činnost, změna přístupu atp.), jak by se mohla tato služba změnit, aby byla při práci s klienty efektivnější?

Nedbat tolik na kontakty u dětí, když nejsou vhodné **NEDBAT NA KONTAKT** – když dítěti spíše způsobují traumata, když je dítě po kontaktu rozladěné, když je na dítěti očividné, že k rodičům nemá vztah, že je nechce vídat apod. Nestavět kontakty pouze na zájmu bio rodičů. Nedávat bio rodičům tolik šancí, jako se jim dává nyní. Pěstouny školit a připravovat na kontakty s bio rodiči, a to pravidelně **PŘÍPRAVA**. Každý člověk je jiný, každý kontakt je jiný. Naučit je reagovat v nepříjemných situacích, aby věděli, jak dítě po kontaktu případně zklidnit.

Pěstouni jsou pravidelně školeni, měli by to znát i z příprav, **ALE** jak už jsem se zmínila, každý kontakt je jiný, chtělo by to modelové situace a reakce (přístupy) konkrétně na ně.

Větší spolupráci mezi pěstouny, **OSPODY** a pracovníkem **DO SPOLUPRÁCE**. Zde vidím občas problém, **DO** stojí spíše za pěstouny, pracovník **OSPOD** by měl stát za dítětem, ale mnohdy více stojí za rodiči. Ujednotit se a opravdu dbát na potřebu těch dětí, ne jejich rodičů. **VYLEPŠENÍ**

13. Jak se, podle vašeho názoru, liší spolupráce s pěstouny, kteří jsou biologičtí příbuzní dítěte, a spolupráce s pěstouny profesionálními?

Musím říct, že spolupráce s pěstouny a mnou, co se týká kontaktů, je dobrá a moc odlišností v tom nevidím **BEZ ROZDÍLU**. Většinou se dohodneme, máme stejný záměr i cíl, takže se nám následně dobře spolupracuje **SPOLUPRÁCE**. Pěstouny dokáží podržet a obhájit potřebnost/nepotřebnost kontaktů. Vycházíme si také hodně vstříc, protože kontakty s bio rodiči je vždy hodně velké a náročné téma **NÁROČNOST**. Přístup ke kontaktům

u profi pěstounů je lepší, tito pěstouni jsou na to připraveni, musí s tím počítat a většinou s tím nemají problém a také ve větším množství případů – tady kontakty postupně odezní ze strany rodičů úplně. Co se týká PPPD, tady je to vždy jiné, podle toho, z jakých podmínek dítě je a co se očekává od PPPD. U příbuzenských je to zase úplně jinak, tady se kontakty v mém případě moc nestanovují, rodiče se prostě jednou za čas ozvou, jednou za čas přijedou a pěstouni se tomu nebrání, ani to ve větší míře neřeší, prostě s tím nějakou žijí BEZ POMOCI. Občas si postěžují, občas mají potřebu to téma probrat, ale neslychám od nich, že by v kontaktech potřebovali pomoci či je potřebovali nastavit. ROZDÍL MEZI PŘ. PP A PROF. PP